

J. N. J.

EXERCITATIO THEOLOGICA
DE

SPIRITU MOSIS

IN

SEPTUAGINTA SENIORES

POSITO,

AD

NUMER. XI. v. 16. & 25.

J U S S U

SUMME REVERENDI THEOLOGORUM COLLEGII,
CUM

IN SOLENNI PANEGYRI

DIE XX. APRILIS A. O. R. M DCC XXIV.

SS. THEOLOGIÆ DOCTOR

RENUNCIARETVR,
EXHIBITA

a

CHRISTIANO LUDOVICO,

SS. THEOL. LICENTIATO, ET APUD LIPSIENSES P.P.

L I P S I Æ,

Literis IMMANUELIS TITII.

5.

EXERCITATIO THEOLOGICA

SPRITU MORTIS

IN

SEPTUAGINTA SENIORES

POSTO

AD

NUMER. XX. & XXV.

DE

SUMME REVERENDI THEOLOGORUM COLLEGI

UM

IN SOLITUDINE VANDIYI

DE THEOLOGIA A. G. R. M. C. XXV.

SS. THEOLOGICAE DOCTOR

RENUNCIARET

EXHIBITA

IN

CHRISTIANO LUDOVICO

SS. THEOLOGICAE DOCTOR

ALFRED

CHRISTIANUS

26

AMPLISSIMI
ORDINIS SENATORII,
QVI LIPSIÆ FLORET,
DOMINIS
CONSVLIBVS,
PROCONSVLIBVS,
ÆDILIBVS,
PRÆTORIBVS,
ET RELIQVIS EJVS MEMBRIS
DIGNITATE, MVNERIBVS ET FAMA
INCLVTISSIMIS,

VIRIS
*MAGNIFICIS, EXCELLENTISSIMIS, PRÆ-
NOBILISSIMIS, CONSVLTISSIMIS ET PRVDENTIS-
SIMIS,*

DOMINIS, PATRONIS ET EVERGETIS
ÆTATEM COLENDIS

S. D.

L. CHRISTIANVS LVDOVICI.

MAGNIFICI CONSVLES,
ET
RELIQVA SENATVS INCLVTISSIMI
MEMBRA AMPLISSIMA.

I*Nde a triginta annis, & quod excurrit, tam multa, tamque magna ac luculenta Vestri in me favoris atque patrociniū dedistis documenta, ut hominem me non putarem, nisi, cujus intra privatos parietes faciendi, nuper admodum, copia a Vobis fiebat, nunc etiam captata hac commoda occasione, in publica luce gratam mentem declararem. Nec enim solum Antecessores Vestri, qui etsi in sempiterna illa luce, ubi cum cælestium animorum choro, bonis omnibus circumfluente, jam triumphant, dudum constituti fuerunt; hic tamen adhuc ce-*
le-

lebrantur, neque enim eorum laudes ulla seculorum
memoria terminabuntur, de Ecclesia & Scholis, deque
omnibus, quos in his pro animarum salute excubias
agere jubebant, bene merendi, & fortunæ vi afflictos,
longave via laborum fessos, gerulorum instar, in ulnas
quasi recipiendi studium, in summa laude ponebant: sed
& Vos, Patres Optimi, cum domesticis illis exemplis, tum
multo magis etiam excellenti natura ad immortalita-
tis laudem excitati, saluberrimis præceptis, ad omne
decus animum & mentem ita effinxistis, ut Vobis, in
bonoris altissimo gradu, eximia quadam sapientia, con-
stitutis, bene agendi voluntas jam propria sit atque per-
petua. Vos, cum plerique mortalium, sive metu, sive
gratiæ aura, sive etiam potentiae fortunæque impetu,
sive, quibus mercenaria virtus est, habendi libidine, a
recta agendi consuetudine abducantur, nunquam vel
metus, quo minus constantes sitis, detertere; vel gra-
dus bonorum sublimitas, ille munerum splendor, & in
splendore potestas, illa abblandientis fortunæ ac bono-
rum insignis accessio, delinire potest, quo minus in ipso fa-
stigio humiles, in gerendo magistratu justī, in bonorum
copia moderati, in egenos etiam, nullo discrimine habi-
to, civisne fuerit an advena, modo Ecclesiæ, modo Cu-
ricæ Scholæque prodesse didicerit, benefici sitis atque
liberales. Illam diem, qua me æris inopem vix Lipsi-
am venientem amantissimis amplexibus exceptum, lar-
go stipendio alere cœpit munificentia Senatus; diem il-
lam, qua Musas meas satis diu jam exagitatas, sa-
tis

tis defatigationes passas, cum supplices ad eum fugerent, in beneficentia sua niti, huc usque quiescere, velut in sinu foveri, & his ipsis me Deo ac proximo servire voluit, Con-Rectoratu Thomano collato; temporis eos terminos, quibus in ipso puncto labores solatus est; illam Martii ultimam lucem, qua venia Ejus Schola valere jussa vix limen ædium mearum superaveram, cum insigni & digno Se munere, me nihil tale demerentem, prosequeretur splendidus Confessus Vester, nulla oblivio in fastis unquam oblitterato, nulla deleta. Deus, cujus nutu stant & cadunt familiæ & urbes, servet, in Ecclesiarum Scholarumque florem, urbem vestram, & in ea Vos Amplissimum Senatum, & Senatus splendidissimas florentissimasque familias. Qui de spiritu Mosis, Judicis & Legislatoris sapientissimi, accepit & in Seniores posuit, summus rerum arbiter & diribitor Deus, idem de spiritu Vestro accipiat, atque in progeniem Vestram ponat, ut, quamdiu Lipsia florebit, floreat autem quam diutissime! serie non interrupta STEGERI, PLAZII, LANGII, & , qui ordine longo sequuntur, Patrum reliquorum Nomina, natorum, & quinascentur ex illis, in eadem Consulari & Senatoria sede collocati, cum nomine, dignitate & fama, virtutem paternam referant. Datum Lipsiæ die 20. Apr. An. MDCCXXIV.

I.

Apitis undecimi Numerorum commata duo, *Premisso voto,*
decimum septimum & vigesimum quintum,
in quibus spiritus, qui super Mose fuit, præ-
via vocatione, in septuaginta seniores positus
fuisse perhibetur, paucis perpensuri; ante-
quam operæ manum admoveamus, Deo, qui
Spiritus Sanctum, cum donis suis, confert
petentibus, ardentissimis precibus supplica-
mus, ut nobis etiam eum, ejusque *χαρίσματα*
τα, quibus ad sapientiam benignitatemque suam penitus rimandam in-
tellectus illustretur, clementissime impertire dignetur.

§. II. Textus Mosaicus dissertationis nostræ themati, destinatus, *Textu hebræo,*
Num. XI. in fontibus conceptus his verbis est:

וַיֵּרְדֵּי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלֵתִי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר
עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ בַּמִּשְׁנָה הָעֵם וְלֹא־תִשָּׂא
אִתָּךְ לְבָדְךָ: וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיָּתֵן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים
וַיְהִי כֵּנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יָסֹפּוּ:

Tum descendens loquar tecum ibi, & seponam de spiritu, qui est super te, ponamque in eos: sic portabunt tecum onus po-
puli, neque portabis tu solus.

*ejus versione
latina Tre-
mellii.*

Tum descendens Jehova in nube illa, alloquutus est eum,
A *& se-*

Et seponens de illo spiritu, qui erat super eum, indidit septuaginta illis viris senioribus: fuitque, quum resideret super eos spiritus ille, ut tum prophetarent, Et non amplius.

*Analysi
Logica,*

totius capitis,

§. III. Membrorum, in quæ textus noster naturaliter resolvitur, duo potissimum sunt, quorum alterum est *positio Spiritus, qui super Mose fuit, in septuaginta seniores, Mose promissa*, alterum vero *eadem præstita*: & cum utrobique eadem circumstantiæ occurrant, finis enim, in priori membro memoratus, ab effectu prophetandi actu, cujus in posteriori meminit Moses, re ipsa parum differt, si ex utroque membro unum thema, *positionem Spiritus, qui super Mose fuit, in 70. seniores*, constituamus, non incongrue nos facturos esse existimamus. Ut vero, quo pacto textus noster, & inde exstructum thema, cum antecedentibus & consequentibus cohæreant, eo rectius intelligatur, totius capitis undecimi, cujus textus noster pars aliqua est, analysin logicam, breviter, quoad potiora argumenta, & quantum ejus ad nostrum scopum sufficit, præmittimus. Nimirum positionis ejus, qui super Mose fuit, Spiritus, in seniores, *occasionem* dederunt motus intestini populi adversus Deum & Mosén, partim jam orti iteratique, qui in capitis nostri versibus 1. 2. 3. 4. 5. 6. memorantur: partim metuendi adhuc, quos capita nonnulla sequentia XII. XIV. XVI. XVII. exhibent. Occasionem excipit *causa movens* gemina, una Mosi cum Deo expostulatio: cum enim in motibus istis, Tabernaculi ortis ac iteratis, primo quidem turba advenarum collecta, mox & Israel ipse, quiritationibus & lachrymis, præ immoderato desiderio cibi absentis Ægyptiaci, & nausea præsentis, cælitus demissi, Mosi aures obtunderent, Deus ira excanduit, Moses autem verens, ne tandem in nervum res erumpat, de immissione mali & gratia sibi denegata, speciatim vero de onere totius populi, duræ cervicis & adamantinæ frontis, sibi soli imposito, apud Deum conqueri incipit; causas querelæ suæ prætendens cum ex parte Dei, contra fas sibi soli injungi, ut Israelem ex Ægypto in sinu, idque eo affectu, quo nutrix lactentem gestat, in terram benedictam exportet, tametsi ipsum nec conceperit, nec genuerit: tum ex parte sui; siquidem sive de carnibus tanto populo prospicere, sive reliquum onus ejus portare sibi soli prorsus impossibile sit, v. 10--14. Altera causa movens est petitio, dignetur Deus, si porro sic agere secum lubeat, nec oneris parte se levare velit, potius permittere, ut, ne tandem mœrore animi conficiatur, cum munere

nere simul vita defungi liceat, commate 15. Qua expostulatione, quibus precibus Deo supplicatus factus Moses, a bonitate ejus impetrat, ut is malo onerosi regiminis *remedium*, quo Moses voti sui compos factus parte oneris levaretur, simul & hoc ipso populi desiderio satisfaceret, nempe positionem Spiritus, qui super Mose fuit, in septuaginta seniores, partim promitteret, primo quidem in sublevationem Mosis, ubi exponitur cum antecedens mandatum Dei ad Mosē de eligendis senioribus, v. 16. tum ipsum promissum, positio Spiritus &c. v. 17. cujus argumenta explicantia sunt *causa*, Jehova ponens: *actus preparatorii ac ceremonie* *ceu forma externa*, descensio Dei atque cum Mose habitum colloquium: *actus formalis*, acceptio & positio: *objectum personale*, septuaginta seniores: *finis* tam subordinatus, ut seniores simul portent, quam ultimus, ut Moses parte oneris levetur, nec ut solus id portet, opus habeat: secundo vero in saturationem populi commatibus 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. partim præstaret, tam ex parte Mosis, v. 25. ubi, quia eadem, quæ apud promissionem attendendæ erant circumstantiæ, hic etiam habentur, non est, ut repetantur, nisi quod iisdem addenda hinc circumstantia *effectus*, actus prophetandi, v. 25. & *concomitans*, Spiritus super Eldadum & Medadum descensus, quem similiter actus prophetandi sequutus est, v. 26. 27. 28. 29. quam ex parte populi, v. 30. usque ad finem. Quod si ergo in dispositione thematis & textus nostri v. 17. 25. ordinem textus sequi, e re visum fuisset, argumenta ejus explicantia, eo ordine, quo ea in analysi ejus dedimus, hic etiam locari par erat. Enim vero quia, ut ex analysi constat, thema nostrum, cum rationem causæ mediæ sive remediarii habeat, quod fini, imprimis ultimo, levationi oneris in humeros Mosi devoluti, a Deo subordinatum fuit, tanquam politicum theologia moralis sibi vindicet, in moralibus vero methodi ratio justa a fine incipiendum, a fine ad subjectum, & ab hoc ad media progrediendum esse spondeat, A FINE quoque, qui est sublevatio Mosis in onere portando, brevissimis licet tractato, ut hic incipiamus, & ab hoc ad Mosē ceu SUBJECTUM, a subjecto vero paucis similiter inspecto, ad MEDIUM, quod tractationis nostræ primarium argumentum esse jussimus, *positionem donorum Spiritus sancti in seniores* contendamus, in ista vero positione principaliora argumenta explicantia, *causam* ponentem Jehovah: *objectum reale*, aliquid de Spiritu Mosis: *objectum personale*, septuaginta seniores: *actum formalem*, positionem ac dationem

Speciatim textus nostri v. 17. & 25.

dispositione textus

Spiritus, cum ceremoniis ceu forma externa : denique *effectum*, prophetandi actum inspiciamus, conveniens est.

I. Post finem
levationem
oneris,

§. IV. Quod de Spiritus, qui super Mose fuit, in septuaginta seniores positione eorumque hoc ipso facta confirmatione Deus promisit & præstitit, illud omne ad hunc finem tendit, ut seniores partem oneris, Mose impositi, in se suscipiant; e contrario vero Moses ea parte levetur; eam enim ob causam impertita fuerunt dona gratiæ **וְנָשְׂאוּ אִתּוֹ בְּמִשָּׁנָה הָעֵם** *ut cum illo in onere, vel, onus populi portent*: construitur enim **נָשָׂא** cum re vel persona portanda in eadem significatione modo cum, modo sine præpositione **בְּ**: sine præpositione cum objecto reali *Jos. VI, 6. portabunt שִׁבְעִים שׁוֹפְרוֹת septem buccinas*, conf. *Es. VI, 6. cum objecto personali in nostro capite v. 12. sicut portat nutrix אֵת הַיּוֹנֵק lactentem*: cum præpositione *Ezech. XIX. filius non portabit in iniquitate patris בְּעֵץ הָאֵב*, in primis huc spectat **נָשָׂא** mediante præpositione cum **כָּל**, ceu synonymo vocis **מִשָּׁנָה**, constructum, *Nehem. IV, 11*. Itaque non est, cur in præpositione **בְּ**, quæ mediante **נָשָׂא** construitur cum **מִשָּׁנָה**, emphasin quæramus. Neque est, cur cum *Prücknero ad h. l.* pleonasmum statuamus; quod enim e genio & elegantia linguæ, cum commoda significatione adest, non *πλεονάζει*: pleonasmum vero agnoscimus in phrasi: **וְלֹא תִשָּׂא אִתָּךְ לְכָרְךָ** *neque portabis tu, solus tu*, sed pleonasmum e genio & elegantia linguæ. Si particula **אִתָּךְ** vertatur cum Rabbi Juda, *tuo exemplo, ita ut tu fecisti*, norma & modus portandi simul explicatur. Socias illas operas Mosis & seniorum phrasi **וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ** significatas, Græcus verbo *συναντιλήψονται una apprehendent*, scite expressit. Sic Martha Christo: dic ipsi Mariæ *ἵνα συναντιλάβηται*, Lutherus, *daß sie mit angreiffe*, *Luc. X, 48*. Quo sensu Paulus *συνεργός* vocat, qui socias manus in negotio Evangelii adhibent, *Rom. XVI, 3*. Ejusmodi *συνεργοί, συναντιλαμβάνόμενοι* futuri erant seniores in negotiis politicis, eum in finem, ut Moses in gravioribus etiam causis levaretur onere.

quod determi-
natur.

§. V. Ceterum quale onus vocabulo **מִשָּׁנָה**, cujus nonnisi duæ significationes, prophetiæ ac oneris vulgo dicti, in usu sunt, hic quidem significetur, judicatu facile est: onus prophetiæ vel ideo non significatur, quoniam, quoties **מִשָּׁנָה** in hac significatione occurrit, quod fere tricesies fit, ad eos, de quibus prophetia, ceu onerosum quid, enunciatur, non ad Prophetam, qui eam enunciat, relationem habet: prophetia enim, ut respectu personæ dicentis Dei **וְכִנְיָאָהּ & רַבֵּר**, respectu vero Prophetæ viden-

tis **וְיָמִינוּ** visio; sic respectu personæ ferentis **נֶשֶׁמָה** appellatur. *Anton. Gell. Comment. in Habac. de נֶשֶׁמָה* in significatione prophetiæ, vid. *Drus. in quæst. Hebr. p. 46. & Gualt. Comment. in Habac. & Nah.* hic autem de onere ipsum Prophetam & Ducem populi Dei premente, sermo est. Neque etiam, quid illud sit, quod Mosi oneri fuit, procul accersendum est, ipse scilicet populus Israelis. Clavem suppeditat tum locus *Deut. I, 10.* ubi eadem verba, quæ in textu nostro Moses quiritans Deo occinit, repetens ait: non possum solus portare eos, Israelitas puta; tum contextus noster, *v. 14.* ubi populus Judaicus illud onus esse totidem verbis dicitur: *non possum ego solus portare omnem populum hunc*; addo simile de nutricao vel nutrice lactentem in sinu portante *v. 12.* quid, inquit Moses, num ego concepì totum hunc populum? num ego genui eum, ut dicas mihi, porta eum in sinu tuo &c. Populus ergo Dei onus est, cujus partem in LXX. seniores devolvit Dominus, ut Moses ea levetur; quod porro confirmatur phrasi **עֹנֵה נֶשֶׁמָה** onus populi, quæ non minus in antecedentibus *v. 11.* quam in nostro textu extat; cujus nomen rectum populus non significat subjectum recipiens & portans onus, ut *2. Reg. V, 17.* opus duorum, h. e. quantum duo portare queunt; sed vel causam efficientem, ut onus populi sit, quo populus onerat Magistratum, sic *Esf. 1, 7.* ubi subversio alienorum est subversio, quam alieni faciunt: vel objectum ipsum, perinde enim est, ac si inverso ordine constructionis vox populi præmittatur, sive in regimine, hoc sensu, populus oneris; sive per appositionem, populus onus; qualis constructio *2. Chron. XVII, 11.* habetur, *adferbat munus & pecuniam oneris*, aut munus & pecuniam onus: vel adjective exponendum est alterum regiminis nomen, sive rectum, ut onus populi sit onus popolare, quemadmodum *Psf. XXXI, 3.* *petra fortitudinis*, i. e. petra fortis; sive regens, ut onus populi sit onerosus, molestus & gravis populus, sicut *Psf. XCIX, 4.* *robur Regis* idem est ac robustus Rex; & si porro abstractum pro concreto positum esse dicatur, populus onerosissimus, molestissimus, gravissimus Rectoribus suis. Quæ expositio vel ideo præferenda est reliquis, quod & populum ipsum significet, & rationem, cur Mosi fuerit onerosior, quam ut portari potuerit, simul connotet.

§. VI. Jam si quærat, quæ sit ea ratio, quæ causa gravitatis, vel in quibus rebus populus Israël Mosi onerosior fuerit, quam ut ferri potuerit, utque propterea levatio petenda esset? ad tria potissimum capita

&
 explicatur
 a
 causa gravita-
 tis,

cum
ex parte popu-
li premertis,

eas redigi posse existimamus, quorum unum fundamenta ex parte ipsius populi; alterum ex parte Dei, & tertium ex parte Mosis habet. Ex parte populi allegandæ præ reliquis sunt querelæ, rebellio Israëlis, & tumultus, vel ut Græcus habet, voce Νῦν in specialiori significatione hic accepta, ὄρεμῃ *impetus* (non ὄρευνῇ quæ lectio vitiosa est) *cap. XI, 1.* qui laxis frenis latus fores ducis sui obsidens *v. 10, 18.* lachrymis large effusis *v. 4.* adeo impatienter carnes a Mose poscit, *v. 5.* ut Deo ad iram provocato *v. 1. 10.* Moses metuerit *v. 10.* ne populus, & ipse cum populo, impetu in se facto, consumeretur, populi salus, sua fama & fides toties interposita, cum Dei gloria periclitaretur. *Exod. XXXII, 11.* hic labor, hoc onus erat ex parte populi, quo Moses pressus, & sub quo, cum ei ferendo impar esset, levationem suspirabat. Neque hic solum, sed dudum ante, oneri huic fere succumbens, gemuerat Moses, cum eadem rebellis natio, duræ cervicis & præfractæ frontis, protervo ausu Jehovam Raphidimis tentans inter jurgia a Mose aquas postularet, *Exod. XVII, 1. seqq.* cum adversus Mosen & Aaronem eadem ferocia Elimis insurgens acerbissimis dictariis panem flagitaret. Præter onus populi tumultuantis, aliud, ex parte populi, humeris Mosis incumbibat, onus nimirum populum legibus formandi, populum, inquam, stupidum, & non nisi plagis sapientem; populum, qui etsi de amore Dei in se tot documentis, de providentia ejus speciali tot prodigiis atque miraculis, de veritate religionis modoque colendi Deum tot monumentis illustribus convictus erat, ad superstitionem tamen levissima de causa subinde lapsus Mosis summam animi ægritudinem adferebat. *Exod. XXXII, 7. seqq.* Accedebant tandem lites forenses indies multiplicatæ, quas vires Mosis, senio jam fractas, superare jam dudum Jethro intellexerat, suadens, ut e toto populo eligantur viri strenui, timentes Dei, veraces, turpis lucri osores, qui res parvas, etiam ecclesiasticas, quod Tostatus ad h. l. cum Dionys. Cartus. fundamento textus destitutus gratis negat, judicent, rebus majoris momenti ad Mosen delatis; sed causis cum gravibus, sacris & civilibus, constanter ipsum adhuc urgentibus, licet id *Clericus in Dissert. de Synedrio*, ex loco *Exod. XII, 1.* minus accurate inspecto, de gravioribus civilibus neget; tum levioribus etiam, per appellationem ad eum devolutis, haud parum negotii faceissentibus, Israël adhuc onus αἰσώσαντων manebat: quod ipse Moses, suorum verborum optimus interpretes, *Deut. I, 13.* confirmat; Ubi, ut & *v. 10.* cum contestatus fuisset, se ferre populum

lum haud quaquam posse, addit, cur non possit, tres rationes, טורח, ריבות, משא, defatigationem, onus, contentiones; quas AbenEsra scripturae fundamentis innixus, a se invicem ita distinguit, ut טורח de defatigatione in legum sanctione, משא specialiter voce accepta, de tumultibus, ריבות vero de causis forensibus in his verbis exponat: טרחכם מגורת היו עלי: defatigationem dicit e loco Es. I, 14. sunt mihi defastigationi statae feriae vestrae, respicit vero ad defatigationem in docendo homines stupidos leges: ומטאכם שנקשו לחם ומים: onus vestrum, inquit, quia postularunt panem, & aquam, & carnem e loco Num. XI, 11. & imponas mihi omne onus hujus populi. & litem vestram, intelligit mutuas lites forenses: Diximus Aben Esram fundamentis scripturae innixum, hoc discrimen posuisse, nam טורח Es. I, 14. legitur in materia legum & cultus divini: משא nostro in textu in historia tumultuantis populi: ריבות lites ad judices spectant. Exod. XIX. Qui locum Deut. I, 14. ad sola negotia civilia, Exod. XIX. memorata, cum Clerico in Dissert. de Synedr. in calce librorum historicorum adjecta, restringit, phraseologiam negligit, & historias Exod. XIX. & Num. XI. in repetitione factorum a Mose brevitatis causa conjunctas, a se invicem divellit. Tribus ergo de causis illis in primis populus Mosi כבד ממוי gravior pra eo fuit, i. e. gravior, quam ut ab eo ferri posset. Nec vero est, cur a Mose hoc dictum esse adeo miremur, cum Salomon etiam, Regum sapientissimus 1. Reg. III, 9. quaerat, quis potest populum tuum gravem judicare? Quas ex utriusque parte, cum Mosis tum Salomonis, Rabbi Jarchi glossas hic faciat, ut huc transcribantur, non indignae sunt. אפשר שלא היה משה יכול לדין את ישראל אדם שהוציאים מחצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והניח את השלל לא היה יכול לדונם / אלא כך אמר להם יי' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייככם כטל את העונש מכם ונתנו על דייכין / וכן אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל אדם אומר מי יוכל לשפוט אלא כך אמר שלמה אין דייכי אומה זה כדייכי שאר האומות שאם דן והורג ומכה ומנוק ומטה את דינו / גוול אין בכך כלום אני אם חייבתי חמון שלא צדין כפשות אני כתבע: probable ne est, Mosē non potuisse judicare Israelem? is, qui eduxit eos ex Aegypto, divisit eis mare, fecit descendere Manna, dedit coturnices, is, inquam, non poterit judicare eos? scilicet hoc voluit: Dominus Deus vester auxit vos, ornavit, & evexit vos super judices vestros, abstulit pœnam a vobis & transtulit eam super judices:

*sum
ex parte Dei
onus imponen-
tis,*

dices: sic enim etiam Salomo dicit: quis potest judicare populum tuum hunc gravem, 1. Reg. III, 9. probabilene est, eum, de quo dicitur. 1. Reg. IV, 15. sapientior est omnibus mortalibus, dicere, quis potest judicare? scilicet hoc voluit Salomo, non sunt iudices populi hujus instar reliquorum populorum iudicum, quorum si quis iudicat, occidit, cedit, jugulat & inclinat iudicium suum, rapitque aliena, hoc omne facit impune, ego vero, siquidem laeso jure reum pecunie declaraverim, ego, inquam, vapulor, scriptum enim est, Prov. XXII, 23. & rapiet rapientium eor animam. Quæ universa huc collineant, velle Deum populum longe tenerrimo ac plane paterno affectu a iudicibus suis atque ducibus haberi, quæ altera causa, eaque ex parte Dei est, ob quam populus Mosi onerosior fuit, quam ut ferri potuerit, & cujus gratia levationem petiit. Urget eam Moses oratione prorsus pathetica v. 13. num ego concepì totum populum hunc? num ego genui eum? quod dicis mihi, exporta eum in sinu tuo, quemadmodum portat nutritius lactentem ad illam terram, quam juramento promissisti majoribus. Non possum ego solus ferre onus totius populi, quod si tu porro sic mecum agere constitueris, occide me, quaeso, occide, si inveni gratiam, &c. Ut enim parentes, quibus liberorum cura a Deo injuncta est, si vel inedia laborent liberi, vel immorigeri fuerint, animo anguntur, filius stolidus mæstitia est matri suæ. Prov. X, 1. pudor patri est in genitura filii carentis eruditione Eccles. XXII, 3. præstat, inquit idem Ecclesiasticus, mori sine liberis, quam impios habere liberos? c. XVI, 3. ita omnes Magistratus cordati, qui parentum loco, etsi non natura, lege saltem patres sunt, atque affectu curaque, quantum rei ratio fert, esse tenentur: ita omnes Doctores Ecclesiæ, qui exemplo Pauli filios suos parturiunt, donec Christus in iis formam accipiat, adeo commoventur seu fame seu alia calamitate publica ingruente, seu populo tumultuante, seu a fide desciscente, ut sub onere isto gemant. Quod cum perpenderet Doctor Talmudicus Schemaja, fuit ipsi, cur diceret: את מלכא ופנא את הרבנות *ama opus, & odi Magistratus, in Capitul. Patrum c. 1. mischna 10. Rationem Bartenora in Commentario Mischnico addit: את מלכא ופנא על פני הרבנות: abstine a magistratu ecclesiæ, qui sepelit dominos suos. Quod porro Rabbi Jomtobh in Tosephoth ad Mischnajoth exemplo Josephi e Gemara Tract. Sot. c. 1. fol. 13. b. petito illustrat, quare, inquit, mortuus est Josephus ante fratres suos? propterea quod magistratum gessit*

gesfit. Quæ eum in finem prolixius recitavimus, ut intelligatur Magistratum, imprimis in *Θεοκρατία* & republica illius populi, quem in sinu eo modo, quo nutritius filium, portari voluit Deus, onus gravissimum, imo ipsa morte, quam præ eo elegit Moses, gravius esse, *confer. Brent. & Lorin. ad h. l.* Accedit, quod post Deum Mosi soli cura regiminis incubuerit, pro ratione monarchicæ formæ, qualis *Θεοκρατία* fuit; populo enim in inferiorum judicium sententia non acquiescente, per appellationem etiam res leves, & hoc pacto in universum omnes res, ecclesiasticæ non minus, quam politicæ, leves æque ac graves, tandem ad Mosen, & cum his simul gravissimum illud onus, cujus is levationem modo medioque aliquo sibi fieri exoptat, Deum quoque ut eam sibi largiatur, supplex implorat, devolvebatur.

§. VII. Moses itaque sustinuit *δυσβάστακτον* illud, imo *ἀβάστακτον* onus primum ut Princeps & Dux & Judex sexcentorum millium Israëlitarum, quibus si mulieres eorum, puellas ingenuas, pueros quoque annos viginti nondum natos, decrepitos senes, denique peregrinos & servos utriusque sexus annumeres, trecentas fere myriades hominum in castris Israëlitis fuisse, Clerico aliisque calculum ducentibus, creditur, qui nunc agmine facto per familias ad ostium tentorii Mosaici lachrymantes & lamentantes ruebant, *v. 10.* nunc cælitus demissum cibum nauseabant: nunc, quæ suppeditare in viribus Mosi non erat, importune postulabant, *v. 21.* hos consiliis salubribus regere, his aurem acclinare, placide respondere, neminem ex his sine spe, neminem tristem a se dimittere, his tanquam *ποιμένα λαῶν*, ut Homero appellatur Princeps, *Iliad. B. v. 243.* de comœatu, qui ad palatium fit, large prospicere, in universum omnes tenerrimo affectu, nutritii instar & geruli, filium in sinu gestantis, prosequi, per tam vastum desertum, per tot avia, tot hostiles regiones, inter tot vicinorum insultus, fospites atque incolumes in terram benedictam introducere, opus & onus erat humeris unius & solius Mosi incumbens. De quo Cobares Bassum apud *Curtium lib. VII. c. 4.* monebat: *magnum onus sustines capite, regium insigne*, hoc potiore jure de Mo-
se dixeris. Scilicet re ipsa eis, qui rem publicam gerunt, pro multitudinis libidine & appetitu usu venit, quod pastores apud *Sophoclem* de gregibus suis queruntur:

Τέτοις γὰρ ὄντες δεσπόται δαλεύομεν
καὶ τῶν δ' ἀνάγκη καὶ σκοπῶντων κλύειν.

et
II. post subje-
ctum quod le-
vandum est
onere,

Tiberius Cæsar, quum ab Augusto, cujus mentem solam tantæ molis capacem esse modeste affirmabat, in partem curarum vocatus esset, experiendo se didicisse, ait, quam arduum, quam subjectum fortunæ, regendi cuncta, onus sit, apud *Tacit. I. Annal. c. XI.* Deinde sustinuit onus ut Propheta, non ad Pharaonem solum, Regem impium, prementem veram Ecclesiam, sed ad populum etiam, spiritui sancto continuo renitentem, missus. Quibus laboribus, molestiis atque periculis vates divini expositi, quibus dictæ lacerati, quæ ipsis injuriæ devorandæ fuerint, ejus rei pius ille vates Jeremias illustre exemplum esse potest, quem populus nunc verbis enecabat, *Cap. XIX, 18.* nunc antistites templi verberibus excipiebant, *XX, 2.* nunc in carcerem detrudebant *c. XXI, 1.* nunc clerus omnis cum Prophetis, & universa plebe ei mortem intentabant *c. XXVI.* nunc aulici in foveam demittebant, *XXXIII, 21.* Quæ cum prævideret Jeremias, & metueret Moses, quis est, si ille ætatem teneram, hic linguæ vitium prætexendo, durissimam provinciam prophetæ declinatum ierunt, qui adeo vitio vertat? Et sane quod metuebat Moses, ipsi evenit, quando a Pharaone pro seditioso homine, *Exod. V, 4.* a moderatoribus populi pro autore calamitosissimi status, sui; a populo pro impostore habebatur. *Exod. XVI, 3.* imo ab Aarone & Mirja, cognatione sibi proximis, convitiis impetebatur, *Num. XII, 3.* Quid multis? Spiritu sancto teste *Exod. XII, 3.* omnium hominum, qui unquam vixerunt, afflictissimus sed & patientissimus fuit Moses. Sustinuit denique onus illud ut Legis Lator populi refractarii, ad idololatriam, impuritatem & summam legum violationem propensissimi. Vix divinas constitutiones, quæ a *Cap. XIX. Exod.* usque *ad XXXII.* longo ordine recensentur, ex ore αὐτοῦ θεοῦ imbiberat, vix legem decalagicam, in tabulis lapideis ipso Dei digito scriptam, de manu ejus acceperat, cum ecce ad nefandam idololatriam, cæco impetu prolapsus populus, vero Deo repudiato, inter sacrificia, choros & tripudia vitulum Deum suum salutans, Mosi in placanda Dei ira, in sumenda a reis pœna, in parandis novis tabulis, in lege execrandis clausulis pœnalibus munienda, haud parum negotii facesseret.

III. Proponitur medium levationis, positio Spiritus in seniores,

§. VIII. A subjecto, quod levandum onere fuit, ad *medium*, per quod levandum fuit, nimirum ad positionem Spiritus, qui super Mose erat, in septuaginta seniores, quæ ipsa positio nostræ dissertationis palmarium argumentum est, progredimur. Ad ductum §. 3. circumstantias ejus

eius distincte perlustrabimus, & primo quidem *causam* & *subjectum* ^{eius} *positionis*, quod unus & solus Deus est, cum per naturam, unus enim ^{(1) causa agens,} & solus Deus Spiritum sanctum ipsum donat, 2. *Cor.* I, 21. 22. qui ea de ^{s. subjectum} causa *Spiritus Jehovæ* audit, *Act.* II, 39. *Spiritus Dei*, 1. *Cor.* II, 11. donat etiam ejus *χαρισματα*, 1. *Job.* IV, 13. tum per gratiam caro Christi, *Job.* VI. cui cum regeneratio, quæ per Spiritum sanctum peragitur, recte etiam Spiritus sancti collatio tribuitur, *conf.* *Act.* II, 33. *Ephes.* IV, 8. Unus, inquam, Deus, isque, quia opus ad extra est, trinus; ideo enim Spiritus Patris appellatur *Matth.* X, 20. Spiritus Filii, *Gal.* IV, 6. & Christi, *Philipp.* I, 19. *conf.* *Job.* XIII, 16. 26. & quod nostrum locum attinet, Deus immediate Spiritum in Seniores posuit, Deus ipse fuit, posuit & dedit eum. Nec moramur vel commentum Serveti, in V. T. nullum Deum, nisi qui cælum & terram creavit; unum, non trinum persona reperiri: vel Anabaptistarum delirium, nondum extitisse in V. T. Spiritum sanctum, & quod relinquitur, a Deo senioribus conferri non potuisse: vel aliorum Pneumatomachorum somnium, ideo negantium dogma de Spiritu sancto in Ecclesia V. T. innotuisse, quod discipulorum quidam *Act.* XX, 2. interrogati responderint, *neque si sit Spiritus sanctus, se audivisse*: vel Montanistarum delirium, Spiritum sanctum ante Montanum non venisse. Nam contrarium evincit clara litera *Joel.* II, 28. *Zach.* XII, 9. 10. 1. *Petr.* I, 10. 2. *Petr.* I, 21. ut taceam solennem publicationem legis, quæ cum igne, Spiritus sancti ejusque virium signo, perinde ut donatio Spiritus sancti in festo Pentecostes, facta est. Cæterum non diffitemur, satis probabiliter a Judæis asseri, postquam Zacharias & Malachias occubuerunt, Spiritum sanctum, h. e. Spiritum Propheticum, cælum repetiisse, & per quatuor fere secula Israele derelicto non amplius in visionibus, vaticiniis & miraculis solitum fuisse tunc, ut olim, cum iis familiariter versari, *Juchas.* fol. 15. *Taanith* col. 56. *Hottinger.* in *Thef. Philol.* lib. II. c. III. sect. 4. p. 571. seqq. Num dictis his biblicis *Job.* V, 39. *nondum erat spiritus sanctus*, & *Act.* XIX, 2. *neque si sit Spiritus sanctus audivimus*, huc collineatum fuerit, aliis disquirendum relinquimus. Multominus morari nos debet versio Arabis, qui textum hebræum *וירבר*

וירבר v. 25. transtulit: & apparuit *ملاك* *Angelus Dei*,

præterquam enim, quod idem interpret proxime subjiciat: & *alloquutus est Moſen Deus*, dubium non est, quin hic etiam ipsum Jehovam per An-

gelum Dei designet; quod *Exod. III, 2. IV, 1. 5. XIII, 21.* & alibi fecit; Jehovah, inquam, Angelum illum fœderis, filium Dei, creatorem omnium, *Malach. III, 1.* qui Hagari apparuit, *Gen. XVI.* & hospes exceptus fuit ab Abrahamo, *c. XII, 2.* Num non Mohammedes, quando nec Angelus dici voluit, *Sur. VI, 49. XI, 22.* nec revelationem per Angelum sive necessariam sive utilem esse concedit, *Sur. VI, 8. XI, 13. XXV, 7.* eorum locorum, quæ nos vexillo Christi addicti de Angelo fœderis exponimus, interpretationem per obliquum impugnare intenderit, sagacioribus judicandum relinquimus. Nobis certe admodum probabile videtur, eum ad Christianorum fidem respexisse, quia in his ipsis furis etiam thesauros Dei, quos cum tota plenitudine Dei in Christo habitare e

Coloss. II, 3. 9. pie credimus, in se esse negat **لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي**

خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ أَنِّي مَلَكٌ non

dico vobis, in me sunt thesauri Dei, neque scio arcana, neque dico vobis, ego sum Angelus.

2) objectum
reale ponendum,
Spiritus,

§. IX. Jehovah, causam agentem sive ponentem Spiritum in seniores, excipit *objectum reale*, circa quod Jehova dispensando versatus fuit, nempe *Spiritus, qui super Mose fuit*. Nemo non videt, qui textum nostrum vel obiter inspexit, vocis **רוח**, nec non integræ phraseos **רוח אשר על** evolutionem ad genuinum loci nostri sensum eruendum, magnum momentum conferre, nec in his operosius evolvendis operam perdi posse. Si qua alia, certe vox **רוח** *πολύσημα* est in hebraeis fontibus: manifesto autem aliena a nostro loco est 1) significatio venti, *Pf. CXLVII, 18.* & metonymice plagæ mundi, *Jer. XLIX, 2.* 2) halitus, *Job. XXVII. Job. XXX. 17. conf. Job. IV, 9. &c.* 3) *Spiritus vitalis*, i. e. animæ sive bruti, *Eccl. III, 21.* sive hominis, *Pf. CXLVI.* 4) *Angeli*, sive is bonus fuerit *Pf. CIV, 4.* sive malus, *1. Sam. XVI, 15.* quem in N. T. Spiritum immundum vocari constat; quo pacto distinguatur a Judæorum Magistris **רוח רעה** a **רוח שומרון** Spiritus malus a Spiritu immundo, vid. *Tr. Talm. Erubhim. fol. 42. cum glossa, & Sanhedrin in glossa fol. 68.* Alienæ, inquam, a loco nostro omnes memoratæ significationes sunt. Tertia tamen, qua **רוח** de anima humana usurpatur, hic locum habere videri posset *primo* iis, qui vel

vocis
Spiritus in
fontibus varie
acceptiones
in thesi
cum alieniores
a textu nostro.

vel cum Rabbi Abarbenele apparitionem animarum Propheticarum, & in illa apparitione colloquium cum Prophetis in terra versantibus, asserunt, quam hypothesein ad verba 2. Reg. II, 9. יְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחַךְ *ſit quaſo duplum de ſpiritu tuo penes me*, non obſcure in proluxa commentatione prodiit; nos ex multis pauca huc transferimus: ר"ל השנים שהיינו עד עתה מדברים מפני אל פה יביא מלאך וכללך ברוחך אלי שיבוא רוחך לדבר עמי פעמים כאשר היית עתה מדבר עד כה, ואליהו השיבו הקשית לשאול כי אין יבא הרוח הנפרד מן הגוף לדבר עם האיש הנשמי האמנם אם תראה אותי לוקח מאתך יביא לך כך ואם אין לא יביא ואין פירושו לוקח מאתך צעת שאלתך אבל אמתת הענין הוא שאמר אליהו אל אלישע אם אתה אחרי זה בימים הבאים תהיה מוכה הנפש באופן שתראה: Nunc, post receptationem tuam, loquela duorum, h. e. duorum nostrum, qui fuimus huc usque colloquentes ab ore ad os, continuetur ab hoc tempore & ultra per Spiritum tuum mecum; ita quidem, ut veniat Spiritus tuus colloquendi gratia mecum quandoque, sicut solitus fuisti hucusque mecum colloqui. Elias vero respondit ipsi: dura petisti. Nam quomodo veniet anima separata a corpore, ut loquatur cum homine materiali? Nihilominus, si contigerit, ut videas me a te ablatum, fiet tibi ita; sin minus, non fiet. Nam phrasis לֹקַח מֵאִתְּךָ non ſignificat illud tempus, quo recipiar, ſed verus ſenſus hic eſt, quod dixerit Elias Eliſae: ſi tu in poſterum dignam reddideris animam tuam, eo modo, ut me videre poſſis in prophetia tua, cum jam fuero ablatum a te, fiet tibi hoc, i. e. ſpiritus meus loquetur tecum. Neque eſt, ut credamus noviter excogitatam eſſe hypothesein; cum ſine dubio jam olim Pharifaei Aet. XXXIII, 9. quando ajunt; quod ſi vel Spiritus vel Angelus cum Paulo loquutus eſt, Deo repugnare non poſſumus, ad animam alicujus Prophetæ, quæ ipsis Spiritus audit, atque non minus Angelo quam dæmonibus opponitur, collinearint, conf. Sanhedr. fol. 91. 92. Secundo iis qui μετεμψύχωσιν animarum Pythagoricam amplectuntur, quo errore imbutos fuiſſe Judæos Beza in Annotat. ad N. T. p. 363. Drufius in Præteritis ſuis & Annot. in N. T. lib. III. p. 134. Piſcat. Anal. in Johannem Gomarus Oper. Theol. p. 330. Kimchii verbis ad Pf. XII. adducti affirmant. Quibus Bartoloccius in Biblioth. Magna Rabb. T. I. p. 79. ubi Hebræos aſſerentes animam Adami tranſiſſe in Abrahamum, ex Abrahamo in Davidem, ex hoc vero in Meſſiam tranſituram eſſe producit, adjungi poteſt. Ab

Hebræis procul dubio confutor Alcorani fabulam mutuatus est, cujus vestigia luculenta *Sur. LVI. comm. 62.63.* videas : وَمَا تَحْنُ بِمُسْبِقِينَ

عَلَيَّ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ فِي وَنَدَشِيكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ

neque nos praoccupari possumus impediendo, quo minus substituamus similes vobis, & de novo creemus vos id, quod nescitis, e.g. bruta animalia, leones, porcos &c. conf. *Gelal. apud Maraccium. Nam & Hadathitæ Motazelitarum, & Caifanitæ Sciaitarum Sectæ addicti opinionem hanc inter sua præcipua placita referunt, apud Maracc. Prodr. Part. III. p. 74. & 81.* Quemadmodum vero Abarbenelis errorem infra sub examen revocabimus, ita μετεμψυχώσεως Patronis respondemus, si affirmare pergant, Spiritum sive animam Mosis transmigrasse in seniores septuaginta, necesse esse, ut simul affirmant, Mosen jam tum desisse vivere; vel si amplius vixerit, ut negent, mansisse eundem Mosen, eundem Prophetam & ducem populi; ut negent Spiritum egressum ex homine reverti ad Deum, *Eccles. XII, 7.* ut negent Spiritum indivisibilem esse, cum aliquid Spiritus Mosis, non omnis Spiritus in 70. seniores positus fuerit, conf. *Augustinus* : Denique illis, qui apud Tostatum, saltem particulam, aut aliquid animæ, in seniores migrasse opinantur. Sed videant illi, quo pacto fiat, ut anima immaterialis dividatur; vel si materiale fingant animam, qui factum fuerit, cum anima sit forma compositi, quod particulæ istæ non septuaginta alios Moses constituerint; vel si unum ens constituerunt, concedant, septuaginta seniores fuisse personam Mosis, necesse est &c. Quod de tertia significatione dictum fuit, eam in hoc nostro loco speciem veri habere, idem de quarta, quando מלאך angelum creatum notat, dicendum est. Sane in prima eaque solennissima promulgatione legis, legislatorem Deum, ex ipsius Mosis effato, *Deut. XXXII, 2.* Ministerio Angelorum usum esse constat; quod *Paulus Gal. III, 19.* & protomartyr *Stephanus Act. VII, 50.* confirmant. Accedit, quod *Thomas Aquinas* omnes revelationes Mosi factas Angelis ascribat, imo Judæi prophetiam in genere definiant per influxum Dei ope Angelorum factum. כִּשְׁמֵי שָׁמַיִת מְבֹרָכִים לְבָרֵךְ בְּמַצֵּיטוֹת הַמַּעֲלֶה הָאֲחֻרָה מֵעֵלָּה, conf. *Not. Vorst. ad Maimon. p. 19. 90. & Nizz. p. 90. 19.* Enim vero ut in promulgatione legis, præsentiam Angelorum creatorum concedimus

mus, ita in gubernatione populi, de qua hic sermo est, ipsum Angelum increatum, ubique præsentem fuisse, exinde certo colligitur, quod is *Exod. III, 2.* e rubo cum Mose loquutus *c. XIV.* Israelitarum ductor, *c. XXXIII, 2.* eorum præcursor, *c. XXIII, 20. 21. 22. 23.* custos & introductor in palæstinam fuisse feratur. Addo attributa, qui de Spiritu Mosis prædicantur, scilicet, esse aliquid de Spiritu Mosis, esse super Mose, poni in seniores & per eos dividi, & quæ sunt alia, in Angelum non cadere; talia vero sunt subiecta, qualia permittuntur esse a suis prædicatis.

§ X. Porro aliena a nostro loco est significatio 5) *vita, vigoris & virtutis animalis*, *Jud. XX, 19. Es. XXXI, 7.* 6) *energia & virium nativæ facultatis rationalis*, *Gen. XLX, 27. Jos. II, 11.* 7) *mentis, opinionis, affectus & impetus animi mali*, *Prov. XXIX, 11. Ezech. XIII, 3. Zach. XIII, 2.* 8) *impetus animi boni quidem, sed naturale principium habentis*, *Num. V, 14.* Nam Spiritus vitalis infra hominem est, qua homo est: vires nativæ & impetus animi boni intra terminos naturæ subsistunt, quos Spiritus Mosis excedit: opinio & impetus mentis malus, eo ipso, quia vitio laborat, Deum datorem non agnoscit.

§ XI. Accedendum ad eos significatus est, qui rem propius attingunt; notat vox רוּחַ 9) divinum quid, & quidem substantiam, atque adhibetur de Deo primo essentialiter sumpto, perinde ut vox Græca πνεῦμα in N. T. *Job. IV, 4.* qua significatione Pater est Spiritus, Filius est Spiritus, & Spiritus S. est spiritus; & Pater quidem, quia Filius & Spiritus S. ab eo originem ducunt, a Patribus Ecclesiæ Spiritus principalis appellatur, *Guibert. Abbas de Pignor. Sanct. Lib. II. p. 334.* Adhibetur autem de Deo Triuno non καὶ τὸ θεῖον, sed καὶ διὰ τοῦ θεοῦ, scilicet in omnibus illis locis, ubi רוּחַ cum יהוה vel אלהי construitur, *Jud. III, 10. 1. Sam. XIX, 20.* Nam si רוּחַ יהוה vel רוּחַ אלהי per appositionem exponatur, sensus est: Spiritus Jehova, Spiritus Deus, i. e. Spiritus tertia persona, quæ est ille Jehova, ille essentialis Deus. Adhibetur porro de Deo personaliter sumpto, sive de tertia divinitatis persona, non tam propter suam ipsius naturam, quam procedendi modum, *Job. XXVI, 13. Ps. XXXIII, 6. LXI, 1. 2. Sam. XXIII, 2. Hagg. II, 5. coll. Rom. IIX, 9. 11.* in qua significatione adjectum legimus attributum sanctitatis, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ *Jos. LXIII, 10. contristati sunt spiritum sanctitatis, conf. v. 11. & Ps. LI, 13.* totidem enim nec pluribus in locis V. T. additum legimus, cum in novo fœdere saltim non ubique adjiciatur, in scriptis

tum
imprimis dua
propius rem
attingentes,
quæ adducun-
tur,

ptis etiam Hebræorum frequens sit, sed non in eadem significatione: sunt enim Hebræorum multi, quibus רוח הקודש & רוח הנבואה differunt non solum ratione subjecti & personæ, ut נביא Propheta sit, qui munere & officio ordinario Prophetæ fungitur, e. g. Nathan; qui vero munere ordinario alio ornatus nihilominus a Sp. S. agitur, ברוח רוח הקודש loquutus fuisse dicendus sit, ut David; sed etiam ratione afflatus & influxus prophetici, ut רוח הקודש inferior gradu sit, quam רוח הנבואה prophetia. Differentiam hanc *Abarbenel in Prefat. in Prophet. priores*, occasione rationis diversæ denominationis & dignitatis librorum scripturæ sacræ, quorum alii תורה, alii נביאים, alii כתובים nuncupantur, qua de differentia etiam *glossa in Schabb. fol. 115. 1.* videri potest, præ aliis egregie delineavit; conf. *Hotting. Thes. Philol. lib. II. c. III. sect. IV. p. 572.* Dixi multos esse Hebræorum, quibus illa differentia placeat, communiter enim רוח הקודש Judæis & scriptoribus N. T. nisi ubi de ipsa tertia persona divinitatis usurpatur, notat dona Spiritus sancti extraordinaria, quæ is Prophetis & hominibus Propheticis, sive viris, sive feminis, donavit eum in finem, ut vel publico munere paratius fungerentur, vel cuivis occasione speciali & officio singulari apti redderentur, quod *Lightfoot. Volum. I. p. 362. Vol. II. p. 796.* multis Hebræorum Doctorum exemplis atque locis N. T. confirmat. Spiritui sanctitatis & puritatis opponitur רוח הטומאה Spiritus immuditiei, qui est diabolicus Spiritus in Pseudo-Prophetis, id *p. 312. de Pseudoprophetis vid. Vorst. ad Maimon. de fund. leg. p. 124.* Denique 10) notat רוח divinum quid, naturæ humanæ per modum doni superveniens, sive fuerit donum infinitum, ut attributa divina carni Christi donata, *Es. XI. 12. coll. Apoc. 1. 4.* quorum intuitu Spiritus septiformis a Patribus Ecclesiæ, Hebræos imitatis, appellatur; sive donum finitum inhæsiue, habitualiter & per modum qualitatis subjecto inexistens, quale est donum naturæ humanæ Christi hyperphysicum, ex inhabitante divinitate accedens; nec non vires regenerationis, conversionis ac sanctificationis in nudis hominibus, donum prophetiæ, miraculorum &c. de quibus singulis infra pluribus.

et datis certis
criteriis a se
in vicem secer-
nuntur.

§. XII. Quod supra §. 9. dictum fuit, evolutionem vocabuli רוח ad genuinum nostri loci sensum facilius eruendum, magnum conferre momentum, id imprimis de accuratiore inspectione posteriorum duarum significationum dici potest. Optandum esset, Martinum Chemnitium in monstranda differentia, suppeditatis criteriis, nobis præivisse, & quem-

quemadmodum quasdam regulas significatus vocabuli Spiritus a se invicem dignoscendi in N. T. utilissimas exhibet, similiter nonnullas alias in distingvendis significatibus vocis spiritus V. T. & imprimis in memoratis duobus, nobiscum communicasse. Vereor enim ne, quod consummatissimo Theologo, magno iudicio & multa doctrina theologica pariter ac philosophica claro, facile factu fuisset, multis aliis difficile sit. Nihilominus hic, pro ratione instituti nostri, aliquid in dandis criteriis conandum esse opinamur. Notio ⲙⲓⲁ spiritum sanctum ipsum, donis licet, ratione possessionis & arbitrariæ dispensationis, non exclusis, ipsum Deum, ipsam substantiam & personam Spiritus significat α) *quotiescunque super irregnitum, vel qui regenitus quidem fuit, Spiritum sanctum vero peccatis contra conscientiam expulit, venire Spiritus S. vel eum invadere dicitur*, exemplo Bileami, Num. XXIV, 2. & Saulis, quem paulo ante Spiritus malus turbaverat. Analogiæ fidei enim repugnat statuere, dona Spiritus sancti, absente Spiritus sancti persona, quoad præsentiam gratiosam, alicui conferri. Contra tamen argumentari non licet, ibi, ubi in regenitum venire dicitur, dona semper designari; ipse etiam, pro ratione circumstantiarum, qui quoad substantiam jam adest Spiritus sanctus, quoad substantiam tamen venit, sed modo singulari, incomprehensibili, ineffabili; perinde ut humana Christi natura in sacra cœna ad fidem, in quo Christus jam habitat, sacramentaliter & incomprehensibili modo venire; perinde ut Christus Ἰεσὺς Χριστός, etiam extra sacramentum cœnæ, cum quoad divinam, tum quoad humanam naturam, ad fideles ratione substantiæ propius accedere & cum illis uniri; perinde ut tota sacrosancta Trinitas quoad substantiam, non tantum specialis operationis ratione, ad substantiam physicam fidelis, speciali approximatione, & ab universali præsentia distincto præsentia modo, accedere, salvaque ejus omnipræsentia & immensitate arctius per extremorum αἰὼν contactum mysticum, realem tamen, conjungi dicitur. Et hoc est, quod Patres plures Spiritum sanctum Apostolis essentialiter sive substantialiter, in die Pentecostes, datum fuisse, affirmare non vereantur, quos inter Augustinus serm. 185. de tempore, *affuit, inquit, in hac die fidelibus, non jam per gratiam visitationis & operationis, sed per ipsam præsentiam Majestatis, atque in vasa non odor balsami, sed ipsa substantia defluxit ungenti*. Conf. Nazianz. Orat. 44. de Pentecost. β) *quotiescunque a donis suis in textu distinguitur*, e. g. quando Micha

se repletum esse a Spiritu Jehovæ prædicat, c. III, 8. quando Spiritus ab excelso veniens justitiam pacemque operari dicitur, *Ef. XXXII, 18. conf. v. 14.* γ) *Quotiescunque opera & attributa divina, creatio, gubernatio, omnipotentia, omnipresensia & reliqua de Spiritu prædicantur. Hiob. XXXIII, 4. Mich. II, 7. Ps. CXXXIX, 7. seqq.* quia nihil horum in Spiritus sancti dona, quæ creati quid sunt, cadere potest. δ) *Quando vox Spiritus cum Jehova per appositionem vel regimen construitur, Spiritus Jehova vel Jehovæ, Jud. III, 10. XI, 29. 2. Chron. XII, 23. Ef. XI, 2. XLI, 13. LXI, 1. 1. Sam. X, 6. 2. Sam. XXIII, 2.* cavendum tamen est, ne vel his constructionibus cognata illa, *Spiritus a Jehova*, iminisceatur, quarum a se invicem differentia notabilis est; vel ne criterium hoc absolute admittatur, quod non nisi sub limitatione hac, nisi manifesta ratio aliud svadeat, h. e. nisi addatur vel epitheton alienans, quale *רעה*, 1. *Sam. XIX, 9.* vel aliud prædicatum, aut alius effectus a Spiritus sancti natura abiens, ut cum flante Spiritu Jehovæ gramen crescere dicitur, *Esaia XL, 1.* admitti potest, quod a Gusselio in thesauro lingvæ Græcæ jam observatum fuit. ε) *Quando cum אלהי vel אל constructa reperitur, Gen. XLI, 38. 1. Sam. XI, 6. Hiob. XXXIII, 4.* ubi tamen eadem cautelæ, quæ in proxime præcedente constructione, attendendæ sunt. ζ) *Quando cum Jodh affixo primæ personæ, ad Deum se referente, construitur, Gen. VI, 3. Ef. XXXI. XLII. 1. (conf. XI. 1.) XLIV, 3. LIX, 21. Ezech. XXXVI, 27. XXXVII, 14.* ζ) *Quando cum affixo Vav tertiæ personæ ad Deum relativo conjungitur, Hiob. XXVII, 13. Ef. XLIX, 16. conf. Zach. VII, 12.* sed sub hac limitatione, nisi manifesta ratio aliud svadeat; siquidem *Psal. CXLVII, 18.* de vento naturali, quia solutio glaciei ei tribuitur, accipi necesse est. Cæterum valet criterium tum etiam, ubi *רוח* non immediate Vav habet affixum, sed interveniente sive *פה* sive *שפתים* sive *קורש*, hoc modo *רוח פיר Ef. XXXIII, 6. Hiob. XV, 30. Ef. XI, 4. LXIII, 10. 11. Ps. LI, 13.* η) Denique quando affixum *י*: similiter ad Deum relatum regit, *Pf. CXXXIX, 7. CXLIII, 10. Nehem. IX, 20. 30.* Quas meditationes ut aliorum judicio lubentes subjicimus, ita nihil dictorum analogiæ fidei adversari confidimus. Quæ cum ita sint, relinquitur θ) *Quod si alicubi nullum recensitorum indiciorum conspiciatur, & nihilominus per רוח divinum quid significetur, tum non de ipso Spiritu sancto, sed de ejus donis sacras literas loqui certum esse; maxime vero si בל in modum exergasiæ explicetur per רוח, Ezech. XII, 21. XXXVI,*

26. vel si **רוח** denominationem petat a subiecto humano, v. g. cum ab Elia spiritus Eliæ dicitur, 2. Reg. II, 14. a Mose Spiritus Moſis, ſic enim vel individuum Spiritus alicujus ſpeciei; vel partem alicujus totius integralis adeoque dona Spiritus ſancti, non ipſum Spiritum S. qui nec Species, nec totum integrale eſt, indigitari certum eſt: male itaque Photiniani ratiocinantur: Spiritus S. denominatur a Mose, diciturque Spiritus S. Moſis, ergo non eſt perſona divina, ſed qualitas; falſum enim eſt Spiritum cum addito ſanctitatis, denominari ab ullo homine, dicique Spiritum ſanctum Moſis, Spiritum S. Eliæ &c. vel ſi diviſibilis depingatur, 2. Reg. II, 9. vel a gentili homine perſonalitatis Spiritus ſancti prorsus ignaro, homini alicui ineſſe dicatur, v. g. Joſepho a Pharaone, Gen. XL, 38.

§. XIII. His prælibatis ad locum noſtrum explicandum nos paramus, & quam ſignificationem interpretes voci **רוח** assignaverint, quamque assignandam eſſe nos exiſtimemus, dicimus. Cum vero tres potiſſimum ejus ſignificationes producantur a commentatoribus, aliis contendentibus notari ipſam Spiritus ſancti ſubſtantiam, aliis, curam & ſolicitudinem, aliis denique Spiritus ſancti dona, dicimus Spiritus notatione hic non ſignificari Spiritum ſanctum ipſum, ipſam perſonam & ſubſtantiam Spiritus ſancti, quam opinionem fovet Emmanuel Sa ad b. l. Hugo Rothomag. Episc. dogmat. Chriſt. Fid. lib. II. c. 1. alique. Enim vero ſicut, ſcriptura adverſante, inficiari non licet, in Moſe fuiſſe Spiritum ſanctum ipſum, Eſaias enim LXIII, II. 12. 14. docet, Deum in medio Moſis Spiritum ſanctitatis poſuiſſe, conf. 2. Petr. I, 21. ſicut non inficiamur Spiritum ſanctum ipſum dari & mitti a Deo in corda hominum, qui propterea arrhabo & ſigillum noſtræ hæreditatis, & Spiritus adoptionis nuncupatur; ita Spiritum, qui ſuper Moſe fuiſſe, atque in ſeniores poſitus legitur, Spiritum ſanctum ipſum fuiſſe, ſalva phraſeologia & circumſtantiis textus concedi haud poteſt. Auguſt. lib. VII. de C. D. c. 30. Obſtat phraſis **רוח מן הצלתי**, quo minus Spiritus v. 17. pro Spiritu ſancto ipſo accipi queat. Nam quæcumque ſignificationem in hac ſimilive conſtructione poſſibilem vculæ **מן** assignaveris, eam cum ſignificatione vocis **רוח** pro Spiritu ſancto ipſo ſuppoſitæ, combinari poſſe negabitur. Significare vero poteſt vel ſubjectum & continens, hoc ſenſu: accipiam ex Spiritu, qui in Moſe eſt, vid. Ezech. I, 13. Num. XX, 8. vel objectum, i. e. totum & unum quid in partes ſive proprie ſive analogice tales diviſibile, hoc ſenſu, accipiam de Spiritu, vid. Gen.

in
hypotheſi &
textu noſtro.
κατ' ἀγορῆς
non
notat Spiritus
ſancti ſubſtan-
tiam ipſam.

III, 11. Eccles. VI, 3. aut nihil, ut pleonastice adfit, hoc sensu : accipiam Spiritum, qui super te est, vid. *1. Reg. XII, 9. XIX, 5.* Subjectum notare nequit, quia quod e subjecto & continente sumitur, non est ipsum subjectum & continens; quod ex spiritu sumitur, non est ipse Spiritus: nec objectum, totum & unum quid, compositum e partibus, quia Spiritus S. simplicissima & perfectissima essentia est, omne compositionis genus reale, sive e partibus integrantibus, sive e subjecto & accidentibus &c. averfans, eo quod omnia imperfectionem involvant: nec denique nihil; primo enim citra necessitatem pleonasmus particulæ *¶* admitteretur, adeo ut Junius & Tremellius eam *Joel. III, 1.* ubi in hac materia deficit, e loco *Act. I, 17.* supplendam esse autument, dissentiente licet *Chemnitio LL. Theol. p. 54.* si detur etiam esse pleonasmus, adhuc tamen *¶¶* Spiritum ipsum, sive personam Spiritus sancti exprimere nequit. Extra controversiam enim est, & ex fine divino positi Spiritus certum habetur, quod Spiritus ille ipse hic designetur, qui Mosi in onere regiminis sustinendo adstitit quidem, sed tamen oneri sustinendo impar fuit, ut levationem aliunde petere necesse habuerit, conf. *v. 12. 13. 14.* Spiritus ille ipse, qui impartitus senioribus fuit, & simulac quievit super iis, Mosi onus levius reddidit, *v. 17.* Quid? num Spiritus sanctus in Mose impar fuit oneri ferendo? Spiritus, inquam, qui Jehova est, *2. Sam. XXIII, 2. Exod. IV, 12. 2. Petr. I, 21.* ideoque Deus summus, *Act. V, 3.* omnipotens, *Gen. XVII, 1. XIX, 14. Ps. XXXIII, 2.* qui cuncta gubernat, *Sapient. XIV, 3.* & conservat, *Ps. CIV, 30.* qui deduxit Israelitas in Palæstinam, *Es. LXIII, 11. 12. 14.* Quid? Num in seniores translatus novas vires sumsit is, cui nihil perfectionis addi potest? Quis non videt omnia hæc se ipsa destruere. Sed quo argumento ivit firmatum assertionem suam imprimis Hugo? Mosem paulo post subjungere: *quis tribuat, ut det eis Dominus Spiritum suum?* At enim vero N. V. C. Spiritus ille dicitur Spiritus ejus, (Domini) ergo est Spiritus sanctus ipse, eam enim constructionem tum deum de ipso Spiritu sancto accipiendam esse, si manifesta ratio aliud non svadeat, superius § 13. dictum fuit; sed manifesta ratio aliud svadet, ut modo observatum fuit. Porro si detur etiam, hic in voto Mosi, Spiritum sanctum ipsum denotari, num sequetur: Spiritus in voto Mosi: *utinam det eis Dominus Spiritum suum v. 29.* est Spiritus sanctus ipse, ergo & in phrasi: *sumam de Spiritu tuo v. 17.* intelligitur Spiritus Dei ipse? cum utrobique dispar ratio sit, quod ocularis inspectio

docet. Quæ cum ita sese habeant, non videmus, quo pacto *Amyraldus de Myster. Trinit. P. IV. p. 221.* firmum argumentum inde pro Trinitate demonstranda petere possit, nisi simul analogiam fidei in subsidium vocet; nam ut recte observat, afflatum & prophetiam 70. seniorum nonnisi a Deo vero proficisci potuisse, ita male colligit, Spiritum, quia a Jehova, communicante eum, distingvitur, esse ipsum Deum, tertiam personam Trinitatis; nam & dona Spiritus a Jehova destinguntur.

§. XIV. Nec vocem רוח , quæ expositio *Leonbardo Mario* in *Comment. ad h. l. p. 878.* non displicet, hic supponi pro cura & sollicitudine Mosis dicimus, etsi, quod urget, stante hac suppositione, difficultas illa haud mediocris de Spiritu imminuendo, deque donis a Mose auferendis, & in alios transferendis, evitetur, sensus etiam satis commodus emergat. Nam primum de sola sollicitudine & cura in rerum administratione vox רוח non legitur, utpote quæ non in abstracto curam, sed in concreto mentem curantem, facultatem viresque curandi gubernandique terram designat. Addo quod, cum Moses *Exod. XIX, 24.* partem curarum & sollicitudinis judicandi populum, in præfectos populi, a se constitutos, conferret, alius plane stylus adhibeatur, nec Deus, uti in nostro loco, sed Moses, non divino, sed humano consilio id fecisse dicatur, quod eadem facilitate hic etiam, nisi sublimius quid subesset, facere poterat. Quid quod effectus, prophetandi dispositio & actus, isti sententiæ plane adversentur; qui enim parte curarum, etiam in rebus majoris momenti, & ad Deum cultumque divinum pertinentibus, in seniores collata, potuere, quod hic factum est, Prophetæ constitui, & actu prophetare seniores?

§. XV. Superest sententia eorum, qui Spiritum de Spiritus S. donis, in modum qualitatis & habitus inhærentibus, per metonymiam causæ & personæ efficientis pro effectû, exponunt, quam sensu orthodoxo expositam, cum haud pauca pro ea militent argumenta stringentissima, nostram facere non dubitamus. Primum enim particula רוח , & quod ei æquipollet, præfixum רוח , quotiescunque cum objecto construitur, ut hoc loco, toties indigitat totum & unum quid divisibile in partes, significatque unam pluresque partes illius totius, unum pluresque gradus, five proprie tales partes & integrantes, ut *Gen. XXV, 30. Nebem. VII, 73. conf. Concord. Nold.* five analogice sic dictas, subjectivas & potestativas, ut *Eccles. VI, 3.* quale quid non Spiritus ipse, sed Spiritus Sancti dona sunt:

*καὶ τὰ δέοντα,
sed Spiritus
sancti dona.*

Deinde רוּחַ aliquid hic significat, quoad speciem in Mose existens, & quod Mose, ut solus portare onus posset, non sufficebat; quale quid non Spiritus sanctus ipse, qui omnia portat, sed dona Spiritus sancti esse possunt; de his enim affirmare licet, quod oneri alicui portando sint imparia, quodque accessionem patiantur; porro ejusmodi quid est, ut infra docebitur, quod quoad individuum in Mose non extitit; ergo non Spiritus sanctus ipse, qui semper in Mose extitit, sed donum ejus: præterea expositio hæc totidem verbis ad *Rom. I, 11.* nobis a Paulo suppeditatur: *flagro desiderio veniendi ad vos, ut impertiar vobis aliquid donorum spiritualium.* Addimus alium locum parallelum N. T. i. *Job. IV, 13.* *Deus de Spiritu suo nobis dedit:* conf. *Num. XXVII. 16. coll. v. 18. 20.* Imprimis huc facit locus *2. Reg. II, 9.* quando Elisa ab Elia petit: *רוּחַ אֱלֹהִים יִהְיֶה עִמָּי כִּי שְׁנַיִם בְּרוּחַ אֱלֹהִים* sit quæso portio duplex de Spiritu tuo penes me. Ubi eo ipso, quia Spiritus Sanctus indivisibilis est, donum Spiritus sancti designari in confesso fere omnium est: Nicht will Elisa, ut Lutherus in glossa habet, *zweifältigen Geist Eliâ haben, so es doch ein Geist ist.* *1. Cor. XII, 4.* in allen Heiligen, sondern einen zweyfältigen Mund desselbigen Geistes, daß er stärker und mehr predigen könte, denn Elia, als er auch thut. Tametsi haud parum disputent Philologi pariter & Theologi, utrum voluerit Elisa, ut Spiritus sancti doni illius, quod in Elia fuit, dupla portio sibi sit intuitu donorum Eliæ, an vero intuitu donorum condiscipulorum suorum. Priorem sententiam B. Lutherus, ut ex adducta glossa patet, amplexus est, sequutus Hebræorum Magistros, quorum ea communis doctrina est, quamque *Rabbi Nissim apud Abarbenelem* his verbis evidenter explicat: *רוּחַ אֱלֹהִים לֹא הִשְׁפַּע הַנְּנוּחִי כְּפֹל וְכִי שְׁנַיִם מִמֶּה שֶׁהָיָה בְּאֵלֵיהֶו בְּחַיֵּו וְשֶׁעַל כֵּן הִשְׁכִּיחַ:* *Sensus phraseos: sit quæso portio dupla de Spiritu tuo, est, ut influxus propheticus duplus, & portio dupli sibi de eo sit, qui fuit in Elia, per dies vite sue, & quod propterea responderit ei Elias: durum te præbuiſti petendo;* nec minus evidenter *Salomo Jarchi ad b. l. פ' ו' וְלֹא כִפְלִים מִמֶּה שֶׁהָיָה בְּאֵלֵיהֶו וְכֹא שֶׁהָיָה שֶׁנִּיחַ בְּחַיֵּו וְאֶחָד בְּמִיתוֹ וְלִפִּי שֶׁאֵחָד עַל רִגְלוֹ עָמַד וּלְבִיתוֹ לֹא הָלַךְ* exponunt Doctores nostri piæ memoriæ: *duplum ejus, quod fuit in Elia, idque quia in vi-*

tam revocavit duos mortuos, unum vivens adhuc, alterum post mortem suam: quia vero ratione alterius excipitur, quod super pedibus suis steterit, in domum vero suam non ingressus fuerit, subjiciunt, sanasse eum lepram Naamanis, leprosum vero pro mortuo reputari. Num. XII, 12. ne quæso sit (Mirjam) similis mortuæ. Ipsa Talmudistarum verba Jom-
totb in Tosepbotb Tract. Sanhedr. Mischna 5. Cap. VI. in compendio excerpfit, quæ prolixè in Gemara laudati Tract. leguntur loco citato f. 47. Omnes sane, quos hactenus produximus, Lutherus & Hebræorum Doctores, in hoc conveniunt, quod פי שנים significet duplum Spiritus respectu Eliæ, non respectu reliquorum Prophetarum vel filiorum Prophetæ; licet discrepent inter se ratione qualitatis, Lutherus duplum de dono eloquentiæ, Rabbi Nissim de influxu prophetico generatim, Jarchi cum Talmudistis de dono miraculorum accipiunt. Aliis vero placet פי שנים exponere de dupla portione respectu condiscipulorum suorum, quorum mentem in bibliis magnis Roberti Stephani evidentissime expositam legimus: *Da ut duæ partes tui Spiritus, divisi in tres partes, sint in me. Noluit petere tantam sibi gratiam, quanta Magistro, quasi dicat: noli me efficere tantum, quantus es, sed solum da mihi duas partes tui Spiritus; eandem phrasin habes Deut. XXI, 17. sed eum, qui primogenitus est, filium exosæ agnoscito, dando ei פי שנים portionem duorum ex omnibus, quæ præsto sunt.* quem locum Job. Crellius, qui similiter huic sententiæ adstipulatur, in Tract. de Spiritu Sancto c. II. ita exponit: *vult Deus, ut distributis bonis omnibus in plures partes æquales, reliquis quidem filiis singulis una tantum pars obtingat, primogenito vero, licet ex uxore minus chara nato, duæ partes ceu præcipuum obveniant: non significatur ergo, eum duplo plus habiturum, quam Pater, sed duplo plus, quam reliqui filii, in quos paterna hæreditas fuerit distributa.* Nec desunt Crellio aliisque præter vim phra-
seos, rationes nonnullæ probabiles, nimirum quod postulatum Eliæ, si duplum Spiritus Eliani petiisset, fuisset superbum; superba pariter Eliæ promissio; quod Elias Spiritus divini copia inter prophetas omnes V. T. eminuisse videatur, siquidem Johannes, qui major debebat esse omnibus Prophetis V. T. in Spiritu & virtute Eliæ Luc. I, 17. venire debuerit; nec non quod redeunte eo filii Prophetarum dixerint: requievit Spiritus Eliæ, non vero duplum Spiritus Eliæ super eo; rationes potiores in acceptis referendas habent Rabbini, R. Nissim, Abarbeneli &
aliis

aliis, quemadmodum & sententia ipsa diu ante a *Rabbi Levi Ben Gersonis in Comment. ad h. l.* proposita fuit his verbis : על נחם שאכלת מרוחך על בני הנביאים ויהי הנאכל לי מרוחך פי שנים על כל אחד מהם וכו' מענין מה על בני הנביאים כי את הנכור בן השומא יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא בו : *de eo, quod posuisti de Spiritu tuo super omnes filios prophetarum sit mihi seposita portio dupla super singulos eorum, idque e significatione loci illius Deut. XXI, 17. filium primogenitum minus charæ agnoscito primogenitum, ut det ei portionem duplam de omnibus facultatibus suis.* Et si vero hæc controversia non adeo multum scopum nostrum feriat, siue enim duplum totius, siue duplum partis Spiritus Eliæ petierit Elisæus, textus sane argumentum, cujus gratia adductus fuit, pro donis Spiritus sancti nobis suppeditat. Nihilominus cum nostro loco sit parallelus, & ut cum Lutheri versionem, tum communem Hebræorum sententiam tueamur, eidem paulo immorabimur : dicimus vero opinionem Gersonis & sequacium ejus non una difficultate laborare. Primum contextus reclamat, qui durum se præbuisse petendo Elisæum affirmat ; jam vero qui duplum partis Spiritus Prophetæ petit, præsertim in prophetico munere successurus, durum se petendo non præbet. Contingere enim potest, ut pro magno numero filiorum Prophetarum, Prophetæ Spiritu in partes diviso, eximia portio, etiamsi dupla fuerit, successorem maneat. Addo, quod altum silentium sit de distributione Spiritus Eliani ea, qua reliqui ejus discipuli singuli singulas, easque æquales, quod pro diversitate capacitatis subjecti vix ac ne vix quidem esse potest, partes a Magistro habuerint : ut taceam, non constare, cujus partis duplum petierit, inæquales enim eas fuisse res ipsa loquitur ; neque enim dona Spiritus sancti instar massæ hæreditatis in æquales partes se dividi patiuntur. Quod ad rationes diversæ partis attinet, tanti non sunt, ut oppido applausum mereantur. Urgetur potissimum phrasis *פי שנים portio duorum*, enimvero hanc non præcise portionem duorum significare, e loco *Zach. XIII, 8. בה יכרתו והשלישית יתר בה פי שנים partibus duabus in terra excisis tertia relinquetur*, manifestum est ; siquidem hic duas partes vel unius duplum denotat : demus etiam constanter, adeoque etiam in hoc textu, significare præcise portionem duorum, adhuc significat duplum partis, quia portio duorum duplum unius est. Jam pergo. N. V. C. *פי שנים* duplum significat, ergo est duplum alicujus partis Spiritus Eliani, in hoc vel illo discipulo existentis ; cur non duplum po-

tius totius Spiritus Eliani, qui & ipse respectu totius cumuli donorum Spiritus Sancti pars est. Si excipiat, duplum esse partis duplum, non totius, limitato, totius absolute dicti, non vero secundum quid talis, quod diverso respectu & totum & pars esse potest, quale totum fuit Spiritus Eliæ, qui respectu partium, quæ impertitæ fuerunt ejus discipulis, si modo impertitæ fuerunt, totum, respectu totius complexus donorum Spiritus sancti pars fuit. Quod secundo loco urgetur a Crellio, est, postulatum Elisæ, si duplum totius Spiritus Eliani petisset, fore nimis superbum, imo, si Abarbenelem audiamus, impudentiam magnam & frontem scorti ipso Elisæ fuisse, necesse esse. Sed quis, quæso, vitio vertat, si quid in gradu eminentiore, & vires docentis superans, optet sibi petatque discipulus a Magistro? & quis Magistrorum, si vir bonus, non contendat, omni nisu, ut desiderio discipuli sui, saltem svasu, consiliis, precibusque, hac in parte gratificetur, quo ipso & tertia ratio, superbam fuisse Eliæ promissionem, simul concidit. Quarta ratio, vel exinde probabile non esse, plus, & duplum quidem, petisse Elisam ab Elia, quam ipse habuerit, quod nulla spes obtinendi illud fuerit, non stringit, si Eliam dono miraculorum polluisse, vel certe precibus suis, ut petatum accipiat, apud Deum effectum dare potuisse, nobiscum perpendamus. Quid quod modum aliquem, quo plus dare potuerit Elias Elisæo, quam tunc temporis ipse habuit, *Rabbi Nissim apud Abarbenelem l. c.* commemoret, quem vero angustia chartæ referre prohibet. Quinta videtur aliquid in recessu habere, excelluisse Eliam Prophetas V. T. eoque factum, ut Johannes, qui omnibus Prophetis major fuisse dicitur, in spiritu & virtute Eliæ venisse dicatur. En exemplum, quo quis ab alio plus accepit, quam ipse habuit, quod paulo ante negatum fuit; Johannes in spiritu Eliæ venit, & nihilominus major Elia & reliquis Prophetis omnibus fuit. Sed ut directe respondeam, male, quod de Johanne secundum quid dictum fuit, accipitur simpliciter; venit Johannes in spiritu & virtute Eliæ in opere conversionis, *Matth. I, 17. coll. Malach. IV, 5. 6.* Si enim absolute maximus Propheta fuit Elias, quid respondebitur objicienti locum *Deut. XXXIV, 10. 11. 12. non surrexit Propheta præterea in Israël per Mosi. &c.* Vid. omnino *Abarb. ad 2. Reg. I. p. 270.* Quam denique sexto proferunt rationem, filios Prophetarum, Elisæum ab Elia redeuntem videntes, nihil amplius dixisse, quam *requievit spiritus Eliæ super Elisæo*, ea admodum vacillat, quoniam exinde neque duplum partis, ne-

que duplum totius spiritus Eliani, sed forte tantum spiritus, quantum Elias habuit, in Elisæum migrasse, firmiter probari posse, quilibet videt. Finem digressioni, quam fecimus occasione argumenti, quod e loco parallelo 2. Reg. II, 9. accersivimus, tandem imponi par erat, nisi alia aliqua interpretatio, quæ si firmo niteretur talo, argumento nostro omnem nervum concludendi adimeret, *Abarbeneli ad b. l.* arrideret, nimirum **פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחַ** significare mutuum colloquium in spiritu, quod, quia in corpore cum Elia, in cælum jam recepto, institui amplius non valebat, sibi ab Elia expetierit Elisæus: Non grave fuerit ipsius verba, prolixiora licet fere, quam dissertationis cancelli capiunt, inspexisse, **יְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחַ**, ר"ל עד עתה אני ואתה יחדים דינו מדברים תמיד בדברי תורה ובדברי אלהות וחכמה רבה ואיש אין אתנו כי אם שנינו אנחנו בשם השם, והים זה אלי נחמה גדולה ומעלה נפלאה ועתה איכה לעשה לעצמי בהפרדתך יחי נא חסדך שאותו פִּי שְׁנַיִם שיהיה בינינו בזה שהיינו מדברים עד עתה אני ואתה יהיה חכאן וכלאה ברוחך אלי שרוחך טובה בחלום חזיון לילה או בהקץ ידבר עמי ונדבר שנינו אנחנו כאשר בתחלה:

phrasis scripturæ: **יְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחַ** significat, *buc usque fuimus, ego tuque conjuncti, & locuti fuimus jugiter de verbis legis, & rebus divinis, & de sapientia magna; nec quisquam nobiscum fuit, ambo una fuimus in nomine Domini, quod mihi solatio magno & singulari honori cecit; nunc vero quid faciam solus, postquam a me secesseris? sit quæso hæc gratia tua, ut ille sermo duorum, quem habuimus inter nos invicem eo tempore, quo fuimus colloquentes invicem buc usque, sit abhinc & ultra per spiritum tuum mecum, ita ut Spiritus tuus bonus in somno, visione nocturna, aut inter vigilandum loquatur mecum, ut colloquamur ambo, sicut antea.* Quæ sequuntur repetenda hic sunt e §. 10. Abarbeneli ergo **פִּי שְׁנַיִם** est sermo duorum, colloquium, quod post discessum Eliæ Elisæus cum ejus anima sibi expetit. Enim vero quia placitum hoc ejus, præterquam quod omnes omnium interpretum commentationes deserit, animarum apparitionem præsupponit, porro phrasin **פִּי שְׁנַיִם** in ea significatione explicat, quam nusquam alias in scriptura habet; denique si ea obtineret hic, non concipienda phrasis fuisset **פִּי שְׁנַיִם** loquela duorum, sed **פִּי שְׁנַיִם** loquela amborum nostrum, merito id suo auctori relinquimus. Cæterum argumentis, pro donis Spiritus sancti hactenus productis, facile esset hæc addere, quod versio chaldaica **אֲרַבִּי מִלְּפָנַי** verterit *multiplicabo*, multiplicari vero dona quidem possunt, non ipse Spiritus sanctus: quod Arabs no-

men **אור** per splendorem reddat, quod & Moses fecisse videtur, *Num. XXVII, 20.* ubi **אור** per **אור** gloriam, gloria vero *Deut. XXXIV, 9.* per donum sapientiæ exponitur: quod Lutherus vertat phrasin: *ich will des Geistes nehmen, v. 17. und nahm des Geistes v. 18.* nisi ad alia progrediendum foret, & dicendum, dona Spiritus sancti in sensu orthodoxo accipienda esse.

§. XVI. Nimirum dona Spiritus sancti in homine posita bifariam accipiuntur, vel cum exclusione divinæ ejus sive essentiæ sive personæ, vel inclusa divina ejus essentia & persona; ita ut dona indivulso nexu cum Spiritus S. divinitate & persona in homine conjuncta esse dicantur: quæ posterior acceptio ut orthodoxiæ congruit, ita prior heterodoxa & proscribenda est. Jure vero meritoque attribuitur omnibus illis, qui sive divinitatem, sive personalitatem Spiritus sancti inficiantur, vel unquam inficiati sunt, quorum prohi dolor! non exiguus numerus omni ætate & in omnibus fere partibus orbis fuit. Referendum huc est illud *πολύμορφον θεόσιον*, ut Epiphanio audit, Ebion, quando in primo jam post nativitatem Christi seculo Trinitatem personarum, & cum hac simul divinitatem essentiæ Spiritus sancti negabat, quem cum asseclis suis Ebionitis aliquando extitisse, tanto certius est, Arnoldo licet, præeunte Socino, reclamante, quo plures veritatis testes, *Epiphanium in Panario adversus hæreses, Theodoretum in libro hæreticarum fabularum, Philastrium in catalogo hæretic. Hieronymumque, & ante hos omnes, Tertullianum in libro de præscript. adversus hæret.* in promptu habemus. Confer. *Siricius de Ebionitis, Schelwigius de iisdem, Methodii Conviv. Orat. 8. p. 110.* Eundem errorem circa annum Christi 180. discipuli nonnulli Montani, scribente *Theodoreto l. c. lib. III. c. 2.* errabant, etsi ipsum Montanum ab hoc errore, cujus inter alios *Hieronimus epist. 54. ad Marcellum*, ipsum reum facit, immunem fuisse, *Ittigius in Dissert. de Hæresiarchis Sect. II. c. XIII. p. 220. ostendit.* Seculo tertio Satanas Christianæ religionis fundamentum, tres personas in una essentia divina, machinationibus suis mirum quantum concutere incipiebat; nec enim Origenes solum, fœcundus monstrosarum opinionum parens, aliquam personarum divinarum inæqualitatem, & has inter Spiritum sanctum creaturam atque ministrum esse fingeat; sed etiam Sabellius nonnisi tria distincta nomina esse unius personæ, quæ in lege promulganda Patrem, in assumenda carne Filium, in quiescendo super Apostolis Spiritum S.

non in sensu heterodoxo exposita, seclusa Spiritus S. essentiali & personalis presentia, quem omnes fere ætatis homines nonnulli finxerunt.

egerit, impie effutiebat, *Wormii historia Sabelliana. Theodor. fragm. contra Sabellianos a Baluzio editum lib. IV. Miscell. p. 2.* Samosatenus etiam eo temeritatis in mente sua de hoc mysterio exponenda progrediebatur, ut Filium & Spiritum sanctum in Patre esse, non aliter ac verbum hominis in ejus corde, autore *Epiphan. lib. II. Tom. II. p. 608.* pronunciaret. Sub initium seculi IV. Donatistæ, hoste veritatis, neque enim otiosus unquam est, diabolo instigante, in Asiæ oris, divinitati Spiritus sancti bellum indicebant, Filium Patre, Spiritum sanctum vero utroque minorem esse, superba contentione docentes, ut *Theodor. lib. IV. c. 6. de Heret. Fab. & Augustin. de Heres. cap. 69.* referunt. Conf. *Vitringa observ. lib. V. p. 117.* Mox Aetiani, & ejusdem sectæ Anomæorum addicti, Eudoxiani, filium *ἐτερόσιον* patri & *ἀνόμοιον* cum docuissent, Spiritum sanctum etiam Filio dissimilem commenti; Eunomiani eidem Arianæ sectæ addicti Spiritum sanctum a Filio creatum fingentes, depravata insuper eatenus baptismi formula, ut in nomine Spiritus sancti a Filio condito conditi, nec non, quod unicam tantum divinitatis personam comminiscerentur, non nisi unica immersione baptizarent; Semi-Ariani, a quorum partibus etiam Acaciani stabant, alterius Sectæ Arianæ homines, qui *ὁμοιόσιον* Filium Patri esse, sed sola qualitatis ratione, perhibebant, Spiritum sanctum de substantia divina verumque Deum, factum quippe & creatum, esse inficientes, omni molimine munimenta divinitatis Spiritus sancti arietabant, duce & autore, face & tuba Ario, quem, etsi in synodo Nicæna, Arii errores inter alia examinante, de Spiritus sancti divinitate disputatum non est; etsi etiam mutata illa formula doxologica, qua se suspectum reddidit: *gloria sit Patri per Filium in Spiritu sancto*, ipsi orthodoxi, *Leo Magnus in Oratione I. de Nativitate*, & *Basilii Magnus*, ut ex ejus *proœmio ad librum de Spiritu S.* patet, usi fuerint; etiamsi denique Arius baptismi formulam, teste Theodoret, non mutaverit; nihilominus, quia *Epiphanius* causam, cur in Synodo dicta de Spiritus sancti divinitate disputatum non fuerit, allegare novit, *l. c. lib. III. tom. 1. p. 904.* formulam vero doxologiæ Arius non in sensu orthodoxo, quo eandem laudati Patres usurparunt; & baptismi formulam, ut *Athanasius Orat. 3. contra Arianos* observat, ita intellexit ac exposuit, ut in creatorem & creaturam baptizaret; & ut *Hieronymus in Dialogo adversus Lucifer.* perhibet, in Patre solo vero Deo, & in Jesu Christo Salvatore creatura, & in Spiritu sancto utriusque servo, ba-

baptizaret, divinitatem Spiritus sancti in dubium vocasse, tam certum est, quam quod certissimum. Incertum vero de Apollinari, quem vindicem acerrimum Nicænæ Synodi ὁμοδοίαν Trinitatis semper tenuisse, Epiphan. hæres. 77. scribit: & prorsus fallum de Airanis, qui cum nuspiam antea extiterint, demum e vitiosa lectione Nicephori, qua Prateolus deceptus fuit, nati sunt, videatur apud *Nicephor. epistola Synodi Illyr. & confer. Theodor. lib. IV. 9.* Neque intra fines Asiæ Libyæque amplius se continuit malum, sed fines eorum egressum antesignano Photino, Sirmienti Episcopo, invadebat Europam, qui pro extensionis extensione Spiritum sanctum venditans gloriam & personalitatis & divinitatis & spiritualitatis istius eversum ivit. Multorum improvidis mentibus, hic etiam astu expugnatis, in Asiam reversum magis quam unquam antea furere incipiebat, agmen ducente Macedonio, quem & sequaces ejus, eo quod aperto Marte contra personalitatem Spiritus sancti, quem non personam Trinitatis, quo honore & dignitate, ceu Minister Dei, absit blasphemia! indignus sit, dicendum esse, omni animi contentione asseverabant, omnia moliebantur, Pnevmatomachorum nomine in perpetuam improbitatis maculam a fidelibus notatos fuisse, annales ecclesiastici loquuntur. Silentio prætereo Agillanem, Leviehildi Regis ad Franciæ Regem Chilpericum legatum, qui licet sagittis suis, Pnevmatomachorum veneno illitis, fideles, ut e colloquio ejus cum Gregorio Turonensi habito patet, prius aliquanto lacerasset; tandem tamen ejusdem Spiritus, in quem bellum intendebat, divina virtute percussus, victas manus porrigens, ad castra orthodoxorum transiit. At enim vero quo facilius hostis hic in Hispania cessit loco, eo furiosius seculo septimo in bellum etiam contra Spiritus sancti divinitatem & personalitatem, sua e fabulis Talmudicis & Nestorii deliriis confuta religione, quæ ex *Abmedis Parte secunda Apologia contra Christianam religionem*, apud *Marraccium ad Sur. IV. p. 179. & Natal. Alexandrum Sec. VII. p. 63. item Dissert. VI. Sec. VII.* intelligitur, totus & mente, & animo, & armis institit in Arabia execrandus impostor Muhammedes; quandoquidem copiarum ejus, præsertim Agareni, cum prius Christi & Spiritus sancti nomen abjurassent, castra ejus sequuti, nobilioribus Asiæ atque Africæ regionibus, cum magna Europæ parte, occupatis, tanto odio in Christianam religionem, ejusque metropolin Trinitatem exarserunt, ut in hunc usque diem ad rabiem usque eam impugnent. Bellis Christianorum cum Saracenis

in Asia adhuc ferventibus, ecce in Hispania denuo Satanas per Abailardum semina discordiæ in eodem articulo spargit, qui propterea, quod filium Dei semipotentiam, Spiritum sanctum vero non esse potentiam, vel esse nullam potentiam, in Theologia sua incongrue scripserat, Bernardo & aliis suspicandi occasionem, destrui ab eo Trinitatem & blasphemari Spiritum sanctum, haud levem dabat; quam vero suspicionem, postquam abhorrere se & detestari talia in Apologia sua professus esset, tandem a se avertebat, ut agnoscere eum tres personas, eadem potentia æqualiter præditas, facile adversariis suis persvaderetur, docente *Ittigio in MS. ad Stockm. Elucid.* utinam vero motus ab Anabaptistis seculo decimo sexto, Autore Nicolao Storchio in Misnia concitatos, mox per Germaniam dissipatos, tandem etiam a Gabrielistis, ejusdem furfuris hominibus, in Poloniarum regnum, teste Cromayero in *Scrutinio Religionis p. 112.* translatos æque felici successu sopiri datum fuisset! utinam Stubnero, Cellario, Munstero, Joh. Bocolo, s. Leidenfi, Knipperdollingo, Krechtingo, aliisque æque vere ut Abailardo, contestari atque conqueri licuisset, per calumniam sibi affingi, quando erroris, non tres esse Divinitatis personas, sed tria tantum nomina insimulabantur! Enimvero ut edictis Imperatoris in Comitibus sive Spirensibus, anno 1529. & 1544 sive Augustanis 1551. publicatis, Regis Philippi vero edicto 1565. affixo, quod in plectendis istis hominibus nihil differri aut remitti volebat, vix ac ne vix quidem reprimi potuit eorum enthusiasmus & motus; ita vereor valde, quantascunque etiam laudes fanaticis his *Arnoldus part. II. Sec. 16. c. 21. & Sec. 17.* undicunque conquiritas tribuerit, ut quicquam isti justæ apologiæ loco proferre potuerint aut voluerint. Negandum tamen haud est, tametsi cum Socinianis multa habeant communia; adeo, ut in proverbium abierit: Anabaptista est indoctus Socinianus, Socinianus doctus Anabaptista, tanta tamen arte, tanto ingenio eos, hunc saltem articulum de divinitate Spiritus sancti, labefactatum non ivisse, quanto quidem Sociniani cum anteambulonibus suis Servetianis, horumque Complicibus Campanistis, ut e *Sandii Bibliotheca Anti-Trinitar. & Christoph. Irenæi Explic. Symb. Apostolici Part. III. & Seckendorff. historia Lutheranismi p. 65.* videre licet. Quas blasphemias, bone Deus! non evolvit adversus Spiritum sanctum Anti-Trinitariorum Princeps illius seculi Michael Servetus Hispanus, in Gallia, quam redux ex Arabia, ubi virus Mohammedanæ mætaeologiæ ab Ismaelitis Mauritanis imbibe-

rat, sedem nefandorum dogmatum suorum elegerat, qui Spiritum sanctum non esse verum Deum, neque super Prophetis & Apostolis unquam requievisse, levem auram sine hypostasi prætereaque nihil, Trinitatem vero, increpet te Deus Satana, qui hæc per instrumenta tua expuis! tricipitem cerberum esse commentus; iusto Dei iudicio & zelo nunquam satis laudato Magistratus Genevensis, ut impurissima lingua tandem convitari desineret, an. 1555. ad rogam damnatus & combustus fuit; vid. *Cyprian. de mortibus Socinianorum c. II. Spanhem. Part. III. Dubiorum Evangelic. p. 354. Fechtii Apparatus ad Supplem. p. 255. Schegkii Antilogia contra Anti-Trinitarios Servetianos. Pallad. in Catal. hæres. p. V. Sainiore Biblioth. Critique T. I. p. 31.* Nec territi horrendo hoc Magistri supplicio sapere dedicerunt discipuli, Valentinus Gentilis, e Polonia, Borussia & Transylvania veneno suo infectis, rediens in Helvetiam, nec contra Trinitatem blasphemias eructare desinens, Bernæ an. 1566. capite plexus est, fato non meliore experto Francisco Davide, ut *Cyprianus de mortibus Socin. C. 6.* refert. Imo Socinus, qui, ut fama est, ipse tristi spectaculo Serveti interfuit, adeo ab ejus & quorumcunque aliorum Neo-Photinianorum & Neo-Arianorum erroribus, etiam in artic. de SS. Trinitate atque Spiritus s. divinitate se non abstinuit, ut potius spretis Calvinii & aliorum bene monentium consiliis, impuri Spiritus furiis magis magisque concitatus, sive dolo, quo multum valuit, aroderet sacrosanctum mysterium, sive palam adversus filii Dei & Spiritus sancti divinitatem instauraret, inflammaret, prolataret bellum ipse & frater Faustus Socinus, & Steinbergerus & Sternbergius, & plures alii, & post eum, imprimis Unitarii & Monarchici, qui Racociæ librum, horrendum dictu, tormentum throno Trinitatem deturbans inscriptum, prælo subicere non erubuerunt, quæ omnia in *Bentham's Holländischen Kirchen-Staat p. 878. Fickleri postulatis iniquissimis Photinianorum recentium, Felgenhaueri Disput. Anti-Sociniana, Aswello de Socino & Socinianis, Guilielmi Jameson Roma Racoviana, & Racovia Romana, Smiglecio de erroribus novorum Arianorum,* & pluribus aliis scriptis, imprimis *Sandii Bibliotheca Anti-Trinitariorum,* eni annexi varii tractatus ad Socinianorum historiam spectantes, fusius legi possunt. Omnes memorati hæretici, eo ipso, quia Spiritus sancti personalitatem & divinitatem impugnarunt, simul Spiritus sancti dona in homine, seclusa essentia & persona divina, existere per obliquum asserunt, quod multi alii aperte dixerunt.

runt. Effrontes enim sub initium seculi decimi sexti Spiritum sanctum per motum definiebant: Stanckaristæ eum tantum secundum effectum in homine esse affirmabant, ut e *Wigandi Stanckarismo & Fechtii apparatu ad suppl. p. 250.* liquet. Abstinensibus seculo 3. Spiritus sanctus erat virtus accidentalis & qualitativa, quam sententiam Unitarii amplexi sunt asserentes, eum virtutem ἀνυπόστατον esse; præ aliis eam clare proposuit *Joh. Crellius in Tract. de Spiritu sancto, qui fidelibus datur, cap. I. p. 73.* ubi quæstione proposita: an Spiritus sanctus sit substantia quædam, quæ separatim subsistere queat, an vero mera tantum qualitas? prius quæstionis membrum *p. 80.* negat, posterius affirmat, i. e. affirmat esse meram qualitatem, quæ tamen in materia per se subsistente recipi possit, & ita ei imprimi, ut per eam deferatur eo, quo a Deo destinetur & homini communicetur; subjicit *p. 81.* genus Spiritus sancti summum esse qualitatem, propius vero esse virtutem, δύναμιν, vim, potentiam ad aliquid efficiendum aptam; quæ sententia, ceu heterodoxa, ut a Theologis nostris, ad quos lectorem ablegamus, triade argumentorum invictorum a definitione Spiritus sancti, attributione & suppositali operatione, tot verbis ὑπαρκλινούσ, quæ interpretandi calumnia in ἐνεργῆται ab adversariis convertuntur, significata, petitorum, demonstratum fuit, hujus loci non est. Nam evicta Spiritus sancti divinitate & personalitate ultro sequitur, dona gratiæ administrantia, ceu effectus ejus non esse ullibi, ubi non simul sit Spiritus sancti persona ceu omnipræsentis, infiniti & immensi Dei.

sed orthodoxo,
inclusa ea,

qui distinctius
explicatur,

§. XVII. Tametsi vero fixum nobis & immotum maneat, in quo homine dona Spiritus sancti sunt, in eo quoque esse personam ipsam Spiritum sanctum, inde tamen neutiquam concludi volumus, quod Spiritus sanctus in homine personaliter habitet, utut etiam nonnulli recte sentientium, incaute ita loquuntur; toto enim cælo differunt phrasæ, Spiritus sancti persona habitat in homine, in quo ejus dona sunt, & Spiritus sanctus habitat in eo personaliter, posterior hæc phrasis arctissimam unionem, qua homo & Spiritus sanctus in unam personam uniantur, infert, non vero prior. Abhorremus itaque atque tanquam fanaticam opinionem averfamur, quam Independentes, quos Browistæ in Anglia enixi sunt, fovere perhibentur, Spiritum sanctum in piis personaliter habitare. Porro etsi Spiritus sanctus dona homini non inesse, exclusa ejus essentia, statuimus, non tamen ipsam Dei essentiam, vel meras essentias
Dei

Dei esse sequitur: cum differant dona Spiritus sancti, & Dei essentia, ut finitum & infinitum, ut inferius dicetur. Facebant proinde Servetiani, qui in Dei substantia partes & partitiones esse, ita ut in Spiritus partitione portio Dei sit! facebant Schwenckfeldiani, qui iustitiam, pacem & lætitiā conscientiae aliaque Spiritus s. dona meras essentias Dei esse fanatico Spiritu seducti comminiscuntur! Facebant, qui hodie, mutatis tantum personis, eandem tragœdiam agunt!

§. XVIII. Hactenus demonstratum dedimus id, quod de Spiritu *Dona vero non* Moſis Jehovah dedit septuaginta senioribus, fuiſſe dona Spiritus sancti, non ipsum Spiritum sanctum. Explicandum nunc est, qualia dona fuerint, qualia non: neque enim, quod *Gregorius M. Moral. Lib. I. in C. I Jobi p. 29. ait: dona Spiritus sancti connectuntur adeo, ut a se invicem separari nequeant*, in universum de omnibus ejus donis, sed tantum de sanctificantibus admittitur, quorum unum ex altero sequitur, unum alterum necessario præsupponit. Aliter cum donis administrantibus (ut dona naturæ taceam) comparatum est, quæ ut a se invicem, ita quoque a sanctificantibus seorsim existere possunt: sanctificantia tantum in regenitis sunt, administrantia non minus in irregenitis, quam in regenitis, utrobique etiam si in regenitis, si in irregenitis fuerint, si circa objectum spirituale se exerunt, in supernaturalibus donis numerantur, quam theſin vero, scripturæ & libris symbolicis consonam, ut a Theologis hactenus satis evictum est, hic ut alienam a scopo, missam facimus. Primo itaque dici- *naturæ & phy-*
sica, mus, non fuiſſe dona naturæ & physica, quæ seniores in puris & meris naturalibus, quæ & ipsa interdum voce מן designantur, quod e §. IO. constat, constituerunt, e. g. in naturali prudentia populum regendi, in naturali vi futura conjectandi, &c. reliquerunt. Certum enim est, Spiritum sanctum, quando in sanctis per gratiam habitat, non otiosum, per essentiam tantum, & sine efficacia adesse, sed potius, præter essentielles & naturales vires, præter- & supernaturales; præter physica dona, multa & varia hyperphysica spiritualia sanctificantia dona, quorum intuitu sancti divinæ naturæ participes esse dicuntur, 2. Pet. I, 4. largiri: certum etiam est, Spiritum sanctum quando super homines, gratia omnibus hominibus communi jam donatos, peculiari modo venire & in iis poni dicitur, non otiosum esse, quin potius illis e. g. præter prudentiam populum gubernandi naturalem, præter facultates & vires physicas conjectandi futura, ab eo conferri hyperphysicam & paraphysicam, e. g. prudentiam regendi populum,

non ulla politicorum præceptorum vel accuratissima ratione assequendam, vim divinandi futura, non ulla ullius mentis humanæ sagacitate penetrandam &c. jam vero in solennissimo actu, toto populo ad tentorium conventus præsentem, a Jehova posita fuisse in 70. seniores Spiritus sancti dona, quievisse Spiritum sanctum super iis, textus noster adstruit. Ut taceam, vel maxime in veteri testamento ad Dei Spiritum referri, quæ in omni genere admiranda modum ordinariarum virtutum superant, *Moses Amyrald. de Myst. Trinit. P. IV. p. 222. seq.*

*Sed gratie, non
infinita & im-
mensa ex unio-
ne hypostatica
manantia,*

§. XIX. Ergo dona Spiritus sancti, quæ Spiritus sanctus & tertia persona Trinitatis est, hoc est, dona gratiæ fuerunt; finita ne vel infinita rursus quæritur? Non infinita & immensa, etsi ab infinito Deo, tertia Trinitatis persona, infusa dicantur, imo & cum tertia persona, adeoque cum tota sacrosancta Trinitate a senioribus possessa fuerint: hujus enim generis donorum, quæ habitualiter & subjective non inhærent, *Moses*, quantuscunque alias fuerit Propheta, capax non fuit; ergo nec hujus generis dona senioribus collata fuerunt, quibus non alia specie, quam quæ in *Mose* extiterunt, impertita fuisse, textus affirmat. Accedit solam humanam naturam per & propter unionem personalem infinitorum donorum, quo divina nomina, attributa, opera & cultus adorationis referuntur, esse capacem, soli ergo humanæ naturæ a Spiritu sancto ea re ipsa collata fuisse, clarissima loca *Pf. XLV, 8. coll. Coloss. II, 9. nec non Es. LXI, 1.* nos dubitare non patiuntur. Nec enim exinde, quod præ consortibus unctus fuisse dicitur Christus, firmiter colligitur, etiam consortibus dona infinita, gradu licet inferiore, impertita fuisse; cum infinitum gradus non admittat: nec contra legitime infertur: Christi dona, quia præ consortibus unctus fuisse dicitur, esse finita, consortiumque dona gradu tantum superare; siquidem comparatio hæc non gradualis, sed specifica est, hoc est, a se invicem non intensive, sed specie differunt, speciemque donorum in consortibus existentium excedunt. De cætero, quando Spiritus sanctus *Rom. IIX, 9. 1. Petr. I, 11.* Spiritus Christi appellatur, non tam ad dona hæc inhabitantia infinita, quam ad processionem ejus a Christo respicitur, conf. *Es. XI, 4. XXXIII, 6. coll. 1. Theff. II, 8. Gal. IV, 6.* multo minus ratio denominationis est, ut *Crellius de Spiritu sancto Proleg. p. 12.* scribit, quia Spiritus sanctus ceu donum finitum Christo primogenito inter multos fratres primo donatus fuit. Nam *1. Petr. I,*

11. Spiritus Christi ille esse perhibetur, qui Prophetis prædixit passiones & gloriam Christi, isque est Spiritus sanctus.

§. XX. Relinquitur proinde, esse dona finita & humana, quæ ho-^{sea finita & hu-}mini, ut plurimum habitualiter ceu subjecto inhærent. Ut plurimum,^{mana, non san-}inquam, nam quædam dona sunt tantum dispositio divina ad recipien-^{ctificantia, sive}dum actum, ut donum prænoscenti & prædicendi futura contingentia. ^{nudi hominis,} Quoniam vero finita dona distinguuntur in sanctificantia & administrantia, ita quidem, ut a se invicem etiam realiter separari queant, nova quæstio oritur, de sanctificantibusne an administrantibus, vel quod idem, de gratia gratum faciente, an gratia gratis data, intelligenda sint dona 70. senioribus concessa? Præter administrantia etiam sanctificantia data fuisse senioribus, eum quidem in finem, ut sceleris cupiditatibus rerum carnalium abstineant, a Borrho ad h. l. gratis asseritur, sive ea de donis sanctificantibus tantis, quanta carnis Christi sunt, sive de nudorum hominum donis intelligat. Sanctificantia, quæ in nudos homines cadunt, iis non fuisse communicata, vel inde constat, quod hic non de salute seniorum propria, quo sanctificantia dona spectant, sed de officio in aliorum maxime utilitatem conferendo agitur. Accedit, quod in regeneratione, conversione renovationeque vires spirituales acceperint, quippe quæ in communi Spiritus sancti gratia, qua omnes credentes V. T. in Messiam adoptati & obliquati fuerunt, consistunt; sine qua nemo Messiam potuit dicere Dominum 1. Cor. XII, 3. Ideo enim seniores, quia boni & pii & prudentes fuerunt, eligebantur, Exod. XIX, 21. Fallunt Dionys. Carthus. &, quem ducem habuit, Origenes cum glossa sic dicta autentica, qui ex eo, quod prophetiæ nomine veniunt ista dona, ad dona sanctificantia argumentantur. Nam prophetiæ dona, a Spiritu sancto particularibus quibusdam personis collata, re vera quam maxime differunt a gratia sanctificationis universis fidelibus donata, illa omnino etiam in irrogenitis locum habent, e. g. Bileamo, Pseudo-Propheta Bethelis, quibus intellectus quidem elevatur, vita vero aliquando in carnalibus factis subsistit, ut loquitur Greg. M. T. 1. in Ezech. homil. X. p. 1222. hæc non similiter: illa in aliorum potius commodum, gratia sanctificans in proprium cedit: illa homines instructiores reddunt ad officium, hæc facit sanctiores: illa ab Apostolis & Prophetis collata aliis fuisse legimus, spiritum sanctificationis ab iis aliis collatum vix legemus. Concedimus prudentiam & sapientiam, quæ inter talia dona senioribus collatæ fuerunt, ad gratiam

ſive
Θεάνθρωπος,

ſed admini-
ſtrantia non
ſanta, quarta
in Chriſtum,

tiam ſanctificantem pertinere, ſi ad aliorum gubernationem non ſpectarent. Verbo differunt ſuo modo dona ſenioribus a Deo in ſolenniſſimo actu infuſa a ſanctificantibus, ut dona admiranda, viſibili ſpecie in feſto Pentecoſtes N. T. effuſa & per illa depicſta, *Oſiand. ad h. l.* a gratia ſanctificante Spiritus ſancti, quæ ante effuſionem in fidelibus extabat. Multominus de finitis donis ſanctificantibus tantis, quanta humanæ naturæ in Chriſto a divina λόγος natura ei perſonaliter unita, collata fuerunt, explicari poſſunt; quæ tanta ſunt, quanta ſubſtantix creatæ in ſe conferri poſſunt, & quæ ſimiliter, ut infinita, ſolus Θεάνθρωπος, ſanctiſſimus præ reliquis omnibus hominibus, ut præcipuum quoddam poſſedit, dona non hyperphyſica tantum, ſed & ſuper Angelica, copia, menſura & perfectione dona omnia, omnes ἐξοχὰς, ſanctis a Deo unquam, adeoque & Moſi & ſeptuaginta ſenioribus collatas, longe transcendunt.

§. XXI. Superſuit dona adminiſtrantia, ſed ratione gradus non tanta, quanta humanæ naturæ Chriſti data fuerunt. Quod enim de donis ſanctificantibus dictum fuit, ea a divina λόγος natura, humanitati perſonaliter unitæ, collata tanta eſſe, quanta ſubſtantix creatæ in ſe conferri poſſunt, quibusque Chriſtus reliquos homines omnes exceſſit; idem etiam de donis adminiſtrantibus dicendum eſſe, quis non videt? Sane humanæ naturæ Chriſti hyperphyſica dona non ea ſolum, quibus ſecundum ſe ornata ſit, i. e. ſanctificantia, ſed ea, quibus eſſe poſſit ſufficienter & idonee diſpoſitum organon, cum quo & per quod divinitas verbi operationes ſuas in triplici officio, Regio, Sacerdotali & Prophetico longe excellentius reliquis exerceret & perficeret, data fuiſſe, & ſcriptura *Eſ. XI, 2* & pia antiquitas apud *Cyrill. lib. IV. c. 14.* affirmat, *divinitas*, inquit, *carnem ſuam in edendis miraculis quaſi cooperatricem adhibebat*, non eſſentialiter tantum, phyſicis facultatibus cooperantem, ſed hyperphyſicis & cœleſtibus, quas ex hypſtatica cum divinitate unione accepit, & inter has etiam prophetiæ facultas eſt, de qua accipiendus eſt locus *Luc. IV, 1.* ubi Jeſus plenus Spiritu ſancto, i. e. donis prophetiſis fuiſſe dicitur, quibus ad promulgationem Evangelii, nempe manifeſtationem voluntatis Dei & operationem virtutum opus habuit, conf. §. 12. Exceſſit vero reliquos Prophetas omnes donis Prophetiæ intensive & perfectione graduum, cum enim opus ab eo peragendum longe exceſſerit illud, quod reliquis Prophetis peragendum fuit, neceſſe quoque eſt, ut menſura donorum Prophetarum in eo major eſſet, quam in reliquis: exceſſit reliquos

quos extensive, perfectione partium & temporis: Mosis potentia magna quidem fuit & admirabilis, non tamen valuit populum sedare: Jacobus quæ per tredecim annos sui seculi evenerint Josepho, nescivit: hic etiam obtinuit illud: huc usque tantum, nec ultra: addo, quod a reliquis Prophetis Spiritus sanctus nonnunquam recesserit, a Christo nunquam. Ut mirari subeat, qui *Tostatus ad b. l.* Christo propheticum spiritum prorsus, dona etiam *Es. XI.* recensita, ad prophetiam simul pertinere; *Lightfootus* vero *Oper. Vol. 1. p. 363.* ex unione divinæ naturæ cum humana spiritum eum derivandum esse negare sustinuerint. Crasso Tostati errore, analogiæ fidei & scripturæ, e qua vel *Deut. cap. XIX, 18. coll. Matth. XVII, 1. 2. 3. 4. 5.* ubi e cælo declaratur & obsignatur Propheta, allegasse sufficiat, adversante, misso, strictim Lightfooti argumenta perlustremus: ideo negat Spiritum propheticum, qui *Luc. IV.* memoratur, esse ex unione personali, quod fuerit donum; respondeo ad Majorem per instantiam, gratia sanctitatis Christi est donum, ergo non ex unione, quod ipse non negat: καὶ ἀλήθειαν, non pugnant unio naturæ humanæ cum divina, & donum propheticum, quin amicissime conspirant: unio enim opus gratiæ est, ideo & ipsa, & quicquid ex ea fluit, donum est; imo Christus cum toto suo merito nobis donatur. Negat porro ideo, quia unionis fini proprio, placationi Dei in opere redemptionis, impletioni legis & satisfactioni justitiæ divinæ non subordinatur. Respondeo ad majorem per instantiam; vis miraculorum & sapientia prophetica, quas Christus puer duodecim annos natus inter doctores in templo exeruit, non subordinantur unionis fini proprio, si enim opera prophetica fini non subordinantur, secundum hominem loquor, neque vis miraculorum ac sapientia prophetica subordinatur, nihilominus fatente viro clarissimo ex unione sunt; præterea distinguo inter finem ex parte Dei, & immediatum placationem iræ ejus, obedientiam activam & passivam; & finem ex parte hominis & mediatum redemptionem ejus, & limbo majorem: quicquid non subordinatur fini unionis neque ex parte Dei & immediate, neque ex parte hominis atque mediate, illud ex unione non fluit; sic nego minorem ratione posterioris membri. Excipitur, dona prophetica, revelatio voluntatis Dei, operatio virtutum, prædictio futurorum &c. etiam a meris hominibus præstita fuerunt, & quod consequitur, unioni non subordinantur. Respondeo ad majorem pro-

*sed quæ in nu-
dum hominem
cadunt,*

*quæ describun-
tur & deter-
minantur jux-
ta normam
donorum Mo-
sis, a quibus ta-
men*

quod ipse falsum agnoscit: & si dona prophetica unionis fini non sub-
ordinata sunt, frustra a spiritu sancto ipsi concessa fuisse dicendum est,
quod absolum: respondeo καὶ ἀλήθειαν, dispar est ratio donorum pro-
pheticorum hominum nudorum & Θεανθρώπων, quod ipse p. 364. pro-
lixo sermone docuit. Scilicet πρῶτον ψεῦδος est, quod ipsi phrasis:
plenus Spiritu sancto fuit, idem notet, ac dona prophetica, quibus an-
tea caruit, accepit, quod vero aliter se habere infra ostendetur. Itaque
tandem concluditur, dona gratiæ administrantia ea, quæ in nudum ho-
minem cadunt, & ad officium commissum in Θεοκρατία rite & excel-
lenti modo obeundum, necessaria fuerunt, eum in finem, ut Moses par-
te oneris sublevetur, senioribus fuisse collata.

§. XXII. Jam si dicendum sit, quænam species sub genere donorum
administrantium spiritus sancti intelligantur, exerto quasi digito eas tex-
tus nobis monstrat, ad spiritum Mosis, i. e. χαρίσματα Mosis, tanquam
exemplar & normam cognoscendi nos ablegans, talia dona esse signifi-
cans, quibus Moses ut Princeps & Propheta populi Dei polluit; & qui-
bus, quantisque seniores ceu Magistratus subordinatus ad sublevandum
Mosen opus habuerunt. Claruit vero Moses dono infallibilitatis, *Exod.*
IV, 12. dono & spiritu zeli justii in tuenda religione vera & extirpanda
falsa, *Exod. XXXVII, 19.* spiritu precum & interpellationum pro populo,
Exod. II, 3. XVII, 4. seqq. XXXII, 11. 12. 13. 14. & spiritu laudis & præ-
conii *Deut. XXXII.* dono miraculorum, *Exod. VII.* quæ digito Dei, h. e.
spiritu sancto patravit, c. *II, 19. coll. Luc. XI. 20.* gratia & libertate con-
sulendi Deum & cum eo colloquendi: dono eloquentiæ, *Exod. IV, 12. 15.*
XIV, 13. XIX, 4. XXII, 3. conf. Philo de Vita Mosis lib. I. p. 65. dono habi-
tus prudentiæ politicæ administrandi Θεοκρατίαν, partim ἀρχιτεκτονικῆς
sive legislatoriæ, *Exod. XXI. seqq.* partim βουλευτικῆς consultatoriæ, ad du-
bia non modo juris civilis & justitiæ, sed religionis etiam & ceremo-
niarum, quæ ad Mosen deferrebantur, expedienda, *Exod. XII, 24. seqq.*
partim δικαστικῆς, judicatoriæ, *Exod. XII, 26. Levit. XXIV, 23.* Porro
pollebat Majestate, *Exod. VI, 1.* gloria & autoritate, *Jos. XXVII, 20. Exod.*
XXXIV, 29. 30. seqq. Quæ & si qua sunt alia, generali nomine veniunt
sive spiritus sapientiæ, quo Josua etiam ejus in ducali & prophetico mu-
nere successor, instructus fuit, *Deut. XXXIV, 9. coll. Num. XXVII, 20.* sive
spiritus Prophetici, notione prophetiæ in laxiore significato accepta, de
qua vid. *Maim. More Nevoch. P. II. c. 39. Hotting. Thes. Philol. p. 574.*

Nam tanquam Propheta, & is quidem, qui simul dux populi Dei fuit, quales & Josua & David inclaruere, istiusmodi donis spiritus sancti instructus erat: istiusmodi igitur dona senioribus etiam concessa fuisse ex parte, svadente textu, & officii, ad quod obeundum a Mose jussu divino vocati fuerant, ratione ita ferente, statuendum est; hinc apud eos etiam generali notione prophetiæ indigitantur. Etsi enim non abnuimus, distingvi alias donum spiritus sancti & prophetiam, ut latius & strictius; hic saltem, ubi prophetandi actus ut effectus donorum spiritus sancti allegatur, merito ab effectu ad causam concluditur, dona Spiritus sancti fuisse prophetiam. Porro, cum dona ea fuerint zelus, eloquentia, recitatio laudis divinæ, prudentia politica, scientia legem interpretandi, hoc etiam concluditur, prophetiam hic generalius supponi, ita quidem ut dicta dona prudentiæ &c. sub suo ambitu complectatur: ex quo conficitur, donum Spiritus & prophetiam hic neutiquam ut latius & strictius, discrepare, sed synonyma esse; de quo tanto minus dubitandum esse arbitramur, quo evidentius Moses ipse in voto suo: *utinam omnis Dei populus propheta sint*, ea ut synonyma agnoscit. Accedit Spiritum, qui super Mose fuit, esse eundem spiritum specie, qui septuaginta senioribus impertitus fuit; qui simul ac super senioribus quievit, prophetarunt seniores, ergo Spiritus prophetiæ fuit, & ejus quidem prophetiæ, quæ simul dona administrandæ reipublicæ includebat. Etiam si præterea non abnuimus, radicem נבא in Conjugatione Hithpael, hic adhibita, de simulata prophetia accipi posse, quia naturæ hujus conjugationis significatio simulationis & reciprocationis non adversatur, e. g. 1. Sam. XXI, 14. וַיִּתְּהַלֵּל *simulabat se insanum*, conf. 2. Sam. XIV, 2. addimus quod ipsum הִתְנַבֵּא nonnunquam simulatam prophetiam denotet, 2. Chron. XIX, 9. coll. 10. 20. 21. Jer. XIV, 14. XXIX, 26. Ezech. XIII, 17. quibus exemplis cur locum Zach. XIII, 4. in thesauro suo ad radicem נבא annumeret Gussenius Buxtorfium sequutus, nulla idonea ratio apparet; quandoquidem הִתְנַבֵּא (quæ forma ibi legitur) formæ Niphal est, ad Conjugationem Hithpael autem non nisi admissa gemina anomalia referri potest: si urgeatur terminationem תי verborum tertiæ radicalis ה, in Niphal verborum tertiæ radicalis נ non usitatam esse, esse vero in Hithpael usitatam, nego hoc si absolute dicatur, Mischnico enim stylo in הִתְנַבֵּא & procul dubio in aliis verbis omnino usitata est, quod Hebræorum Magistri ad b. l. notant. Si insisteretur, contextum sibi significationem simulationis postula-

stulare, respondemus primo, nec Conjugationem Niphal ab ea abhorre-
re; præterea, si vel maxime abhorreret, non opus hic fuisse prophetan-
di actum per conjugationem ad personatam prophetiam restringere, qui
per verba: *neque est, ut induant togam villosam, ut mentiantur*, satis ad
eam restringitur. Itaque inhæremus & hic merito Lutheri versioni. Multo
minus cum Junio consentire possumus, qui verbo התנבא etiam aliis in
locis significationem simulationis tribuit, ubi nulla simulatio locum ha-
bet, e. g. 1. *Sam. XIX, 9. c. XIX, 24.* nulla enim hic vestigia simulationis
malitiolæ atque malarum artium apparent; quid quod ex se fuerint fere
impotes sui, excidentibus prope omnibus sensuum facultatibus, uti textus
loquitur, nec ipse diffitetur. Etiam si, inquam, non abnuimus, quando-
que, non autem fere semper, quod *Leigh in Crit. sacr.* affirmat, qui &
hac in parte notandus est, quod verbum נבא in Niphal de veris, in
Hithpael vero de falsis Prophetis loqui, indistincte asserat, obtinere si-
gnificationem simulationis in voce התנבא, hic tamen communi ejus
significatu obtinente, vere prophetiæ actum, verum prophetici doni affe-
ctum significari, Mosis voto, cum de prophetia Eldadi & Medadi audiis-
set: *utinam totus populus Jehovæ, indente Jehova spiritum suum illis,*
essent prophetae, argumento omni exceptione majori corroboratur; nec
hic Targum Hierosolymitani, Talmudistarum, vel & Cabbalistarum ficti-
onibus opus est, qui etiam argumentum prophetiæ hujus arte sua divi-
nare studuerunt: *היו אומרים משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ* *prophetarunt, Moses mortuus est, & Josua introducet Israelem*
in terram; illis enim מתנבאים per Notaricon, speciem Kabbalæ eam,
qua singulæ literæ duæ initiales, & duæ finales singulas has voces desi-
gnant: *משה תנוח ויהושע מכניס* *Mose morieris, & Josua introdu-*
ces, conf. *Serar. ad Jos. cap. VII. Tostat. ad b. l.* Rabbi Salomo eo us-
que audaciæ progreditur, ut disceptationes de pœna, qua isti duo viri
digni habendi sint, determinare ausus sit ad v. 28. Itaque ut redeamus
eo, unde divertimus, dona spiritus sancti & prophetia hic synonyma
sunt; & qualia habuit Moses, talia in senioribus quoque agnoscenda sunt
spiritus sancti dona.

*superantur
perfectionis
partium,*

§. XXIII. Quatuor adhuc, priusquam ad objectum personale trans-
eamus, notatu maxime digna nobis excutienda esse, intelligimus, unum
est, utrum dona, quæ prophetici spiritus nomine senioribus collata fue-
runt, species omnes memoratas, quotquot harum Moses Dux & Prophe-
ta

ta populi Dei, instructus erat, comprehenderint? alterum, utrum, quæ extiterunt in senioribus, eodem gradu, quo in Mose erant, extiterint? tertium, utrum eadem numero vel specie cum donis Mosis? & denique quartum, utrum temporaria fuerint? Ad primum quod attinet, dona senioribus collata species memoratas omnes complexa fuisse, minus verisimile est. Dispar enim est ratio officii Mosis atque Seniorum, dispar utrorumque finis. Moses Propheta religionem veram instillare Israelitis debebat; ideo infallibilis ut esset, opus erat: cui bono vero omnium Seniorum infallibilitas? Moses ducem se populi Dei a Deo constitutum ferebat, quod ut populo aliisque persuaderet, dono miraculorum muniendus erat; quo Seniores, in conspectu Mosis atque totius Ecclesiæ solennissime a Deo Mose in officio adjuncti, opus non habuerunt: Moses legislatorem agens *θεοκρατία* formabat, Deum consulebat, ornandus eum in finem dono prudentiæ politicæ *ἀρχιτεκτονικῆς* & legislatoriæ; Seniores, quibus non cura leges divinas promulgandi, sed tuendi; non formandi reipublicam, sed a Deo per Mosen formatam una cum Mose, dependenter tamen a Mose, administrandi, mandata fuit, non similiter: Moses Propheta erat stricte dictus, cui interpellandum pro populo, dono proinde precum interpellativarum imbuendus erat: *ἀντιπροσώπῳ* erat Moses nemini, nisi Deo, immediate subiectus, Majestate ergo & summa potestate instruendus erat, & si quæ sunt aliæ Mosis præ Senioribus prærogativæ. Et hoc ipsum est, quod Jehova dicit: *aliquid* (non totum) *de spiritu, qui super te est, in Seniores ponam.* Reliqua proinde manserunt Senioribus donum prudentiæ civilis consultatoriæ & senatoriæ, prudentiæ judiciariæ, donum zeli in tuenda religione vera & propulsa falsa, donum concipiendi & eloquendi laudes Dei, donum svadæ cum eminentiore aliqua autoritate & cætera. Et hæc omnia divinitus concessa, reliquorum Israelitarum prudentiam, zelum, facundiam atque auctoritatem longe exsuperantia. Quemadmodum spiritus sapientiæ Bezaleeli & ejus contribulibus divinitus immixtus reliquorum hujus professionis hominum sapientiam, ceu mere physicam, superavit. Hujus rei manifestum indicium est, quod, simul ac spiritus super Senioribus quiesceret, iique prophetarent, hoc est, simul ac officium suum divina svada, prudentia, consiliis & judiciis divinis auspicantes laboranti reipublicæ opem ferebant, omnes præsentem in stuporem darentur.

& graduum,

§. XXIV. Quantæcunque vero vires eorum fuerint, quantuscunque spiritus, tantus tamen, quantus Moſis, non fuit. Quod ſi enim ſpiritus Moſis ſpiritum & χαρίσματος Joſuæ, Joſuæ, inquam, qui ſueceſſor Moſis in Ducis non minus, quam Prophetæ munere, poſtquam divino juſſu a Deo inauguratus fuerat, plenus ſpiritu ſapientiæ dicitur, multis tamen paraſangis poſt ſe reliquit, nam additur, *non ſurrexiſſe Prophetam præterea in Iſrael, parem Moſi, quem agnoverit Jehovah in os, tum omnibus ſignis & prodigiis, tum omnibus operibus manu fortem, & omnibus operibus terribilem maximis, quæ ante oculos totius Iſraelis fecerit*, Deut. XXIV. v. 9. 10. 11. multo magis ejus ſpiritus, non ſolum partium, ſed & graduum perfectione ſuperabit ſpiritum ſeptuaginta Seniorum. De prærogativa Moſis præ reliquis Prophetis, vid. Jebbam. fol. 49. Menasſ. Ben Iſra. Concil. p. 161. Schickard. Bech. Happur. p. 9. & Hotting. Theſ. Philol. p. 576. Fallitur proinde Becanus in libello de judice controverſ. ſid. & relig. p. 168. exemplum infallibilitatis præter Moſen etiam Seniores noſtros allegans; quibus tamen ea nunquam a Deo promiſſa legitur, neque ex donis Spiritus ſancti collatis neceſſario inferitur: aliud enim eſt dona Spiritus ſancti, & aliud infallibilitatem accipere; aliud conferre donum eloquentiæ, aliud ponere verba in os, Deut. XVIII, 18. aliud ex habitu divini eloquentiæ verba facere, aliud aſſiſtente, dirigente & inſpirante Spiritu ſancto ea facere; aliud λαλεῖν αὐτῷ ἐαυτῷ ex inſtinctu voluntatis, Joh. XI, 15. aliud φέρεται ὑπὸ πνεύματος ἁγίου, 2. Petr. I. 22.

nec ſunt cum
donis Moſis eadem numero,

§. XXV. Si porro quærat, num Seniorum dona donorum, quibus gaviſus fuit Moſes, numero eorundem quædam particulæ fuerint? negamus quæſtionem, tamen affirmativam ſententiam phraſis biblica: *accipiam de donis, quæ ſuper te ſunt, & ponam in ſeniores*, primo intuitu inferre videatur, quam etiam, minus attente inſpecta phraſi, multi amplexi ſunt, quos inter eſt Baal Hatturim ad h. l. וְאֵלֶּיךָ לֹא אֶתְּנָה וְלֹא אֶתֶן מִרוּחִי עֲלֵיכֶם כִּי אֲנִי אֶתְּנָה כִּי אֶתֶן לְבָדָךְ וְאֶתֶן וְאֶתֶן לְבָדָךְ כֹּל כֹּחַ לִשְׂתֵּת מִשָּׁא כֹל כֹּחַ בְּחַר לְךָ מִי שִׁשָּׁא עִמָּךְ וְאֶתֶן מִרוּחַ עֲלֵיכֶם לְכָךְ בְּתֵיב וְיִשָּׁלַל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וְיִתֵּן עַל שְׂפָתַי אִישׁ אֶבֶל אֶלֶדד וּמִדָּד שֶׁל הַיָּד מִכָּלל שְׂפָתַי אֲמַר בְּהֵם וְתִטֵּן עֲלֵיכֶם הָרוּחַ יִפְרֹחַ הָרוּחַ מֵאֵת בִּשְׁם וְלֹא מֵשֵׁל מִי וּבְשֵׁמִי לוֹ יִכּוּשׁ כָּלֵם אֲמַר מִי יִתֵּן כֹּחַ יְדֵי כִּיָּאִים כֹּחֵם בְּתֵיב יִכּוּשׁ: Sane ego non ſeligam eos, neque de ſpiritu meo impertiar eis; dixeram enim tu ſolus

lus portabis onus, tu vero regerebas, nequeo portare onus totius populi hujus; itaque elige ipse tibi, qui portent tecum, super quos etiam de Spiritu tuo pones; propterea scriptum est: *Et accepit de spiritu, qui super ipso erat, Et dedit septuaginta Senioribus: de Eldado vero atque Medado, qui e numero 70. illorum non fuerunt, dicitur: Et quievit super eis spiritus; sensus est, spiritus à Deo proveniens, non vero spiritus de spiritu Moysi: porro postquam dixerat Josua, cobibe eos, regessit: quis dabit omnem populum Jehovæ prophetas esse, duorum illorum instar, ita quidem, ut Jehova spiritum suum in eis ponat; non vero 70. seniorum instar, ubi ego separo de spiritu meo aliquid, Et impertior iis, Rabbi Salomo modum determinat argumento illustrante a simili. petito. למי חסה דומה באותה שעה לנר שמונה על גבי חמורה והכל מדליק הימנו ואין חסר כלום: Cui Moses eo tempore similis fuit? lucernæ in candelabro positæ, quilibet candelam suam ex ea accendit, neque tamen lux eius minuitur quicquam: Aben Esra insuper a pari lumen rei affundere studet ודע כי כדור כמו החכמה ואם תכתין מן חכמה ראובן לשמעון לא תחסר חכמת ראובן רק תשאר כאשר: Scias, quod spiritus instar sapientie sese habeat, quod si detur de sapientia Rubenis quicquam Simeoni, non propterea minuitur sapientia Rubenis, sed manet eadem; simile præbet lucerna. Ante hos Philo Judæus libr. de gigantibus p. 287. simili ab igne petito rem declaravit: οἷα γένοιτ' ἐν ἀπὸ πυρὸς, ὃ καὶ ἐν μαγίας δαῖδας ἐξάψῃ, μένει μοιδοτιῶν ἐλαττωθὲν ἐν ὁμοίῳ. Synagogæ vestigia excipiunt commentatores Christiani magno numero, qui addunt exempla Elisæ & Johannis Baptistæ. Sunt qui eo usque progrediuntur, ut spiritum, qui super Mose fuit, in Seniores cum imminutione spiritus Mosaici translatum fuisse, asserere non verentur, quam opinionem etiam interpretes Syrus fovisse videtur, verbum וַאֲצַלְתִּי vertens *Et diminuam, breviabo de spiritu tuo.* Calvinus in h. l. causam addit, fuisse aliquid in pœnam Mosi ademptum. Enim vero neutram harum opinionum esse probabilem, his inducti rationibus pronunciare non dubitamus, primo quia phrasis biblica: *accipiam de spiritu tuo*, imminutionem spiritus atque privationem necessario non infert; alia enim est ratio phrasis וַאֲצַלְתִּי מִן הָרוּחַ & alia phrasis וַאֲשֶׁר עָלֶיךָ, hæc privationem in subjecto & termino a quo, illa nonnisi specificationem objecti significat: hujus sensus est, accipiam de spiritu, qui super te est, ex te, ut quod accipitur, non sit amplius super te, illius minus. Hinc, quod*

quod secundo loco urgemus, Hugo optime animadvertit, quod particula *de* non diminutionem substantiæ, sed diversitatem rei inferat, & Ambrosius, quod adhibeatur *de* ideo, quia plenitudo Spiritus sancti capi nequit, sed quantum ille pro arbitrio diviserit. Tertio dona Spiritus sancti sunt qualitates, habitus, dispositio &, quod relinquitur, accidentia; habitus autem, quia simplex quid est, non extensus est, ad extensionem subiecti, nec ex uno subiecto in aliud, partium substantialium materialium instar, transferri, nec dividendo auferri potest: quia in simplicibus, vel totum tollitur, vel nihil. Si excipiat, habitum prudentiæ non esse aliquid simplex, sed totum aggregatum, ex habitibus multis particularibus constans; quot enim propositiones v. g. practicæ nobis notæ sunt, tot habitus in nobis sunt, quorum unus ab altero separari potest. Respondemus, si possit separari, non tamen sine diminutione id fieri, nec in aliud subiectum, quia accidens est, transferri posse. Nec dubium a Philone inter spiritum cuiusque creaturæ proprium, qui in partes divisus utique minuatur; & spiritum divinum, qui absque suo detrimento alteri impertitus profit, distinguendo tollitur; cum etiam divinus spiritus, divina sapientia sit habitus, qualitas, accidens. Nec scrupulus a Crello Tract. de Spiritu sancto eximitur, fingente divinum spiritum sive spirituales vim, ceu accidens, in materia quadam recipi, eique, imprimis si subtilis fuerit, & ejus naturæ valde congrua, ita imprimi posse, ut per eam materiam deferatur, quo a Deo destinetur, eum scilicet in modum, quo vel spiritualis vis seu qualitas spiritibus animalibus, quibus omnium sensuum operationes perficiuntur, imprimitur; vel quomodo spiritus sive anima totum corpus vivificare dicitur; scrupulus, inquam, his non tollitur. Quænam, quæso, alia materia in Mose esse potuit, cui qualitas donorum ministrantium impressa fuerit, quam mens ejus? Num vero hæc proprie loquendo materia est? etsi esset, num mens, vel ejus particula, cum donis impressis in septuaginta migravit? si vero alia fuit, dicatur, fodes, quænam ea sit, & unde Mosei dempta in Seniores translata fuerit? si notitiam nostram forte fugiat, qui fieri potuit, ut Mosis tamen dona, indeque dependentes operationes non fuerint minutæ? Spiritibus vitalibus vim quandam impressam esse, ut non negatur, sic minutis iis & exhaustis, nec aliunde restitutis, corpus debilitari, negari non posse, certum est. Animam quod attinet, quæ corpus vivificat, num illa in aliud corpus, ut spiritus Mosis, vel potius ejus particula, in Seniores

migrasse dicitur, migrare potest? & si quid de ea migraret in aliud corpus, num tota adhuc in suo corpore foret? num indivisibilis maneret & reliqua? quarto Moses non partem spiritus, sed oneris sui, cui sustinendo impar erat, sibi demi petiit. Quinto Mosi pœnæ loco & incommodius fuisset, ac si solus gubernasset populum; facilius enim mille magno, quam centum parvo spiritu reguntur. Sexto si vel pauxillum singulis obtigisset, Mosi fere nihil reliquum, nec is amplius causis majoribus judicandis par fuisset. Septimo si Spiritus sanctus e thesauro donorum suorum atque inexhausto fonte depromere eadem specie & ad eundem finem tendentia dona depromere potuit, cui bono eorum aliqua parte Mosi privasset? Quod ad similia attinet, dissimilia sunt. Lucernæ, de qua plures accenduntur aliæ, omnino aliquid, nisi quod quantum ejus decesserit, oculos nostros fugiat, decedit; decrementum vero per lumen e nova materia lini, & sebi aut ceræ, elicium refarcitur. Ut mirum sit, qui Tostatus ad h. l. lucernas ab alia accensas particulam ab accendente accipere, negare, & inde diversitatem ignis ab aqua, quam, si e vase transferatur particula in aliud, minui, certum est, colligere, rationemque diversitatis subtilitatem ignis prætexere potuerit: cum non in subtilitate, sed in defectu materiæ sive scaturiginis, e qua defluens aqua in vase refarciatur, disparitas quærenda sit. Si concedit ignem ignem generare, concedendum simul est, igni aliquid decedere; omnis enim generatio in generante infert decrementum virium. Argumentum a pari, ab Aben-Elra, quod *Philo Judæus de gigantibus p. 287.* fusius tractat, productum, aliquid in recessu habere videtur; sed qui observaverit, non docendo sed infundendo Seniores de spiritu Mosi participasse; non successiva informatione, sed momentanea collatione donorum Dei eos evasisse, quales describuntur; non ex instructione & revelatione, qua Prophetæ alteri futura aut occulta detegit, alterum fieri prophetam, ut ex instructione & doctrina doctoris doctor vel doctus evadit, insignem quoque disparitatem inter sapientiam ex ore doctoris haustam, & spiritum in Seniores positum esse, lubens fatebitur. Verbo ab habitu acquisito ad infusum N. V. C. Dubium de exemplo Eliæ & Johannis supra §. 15. solutum fuit. Calvino imminutionem in pœnam esse factam contendenti, finis positionis, qui præmium & gratia, nempe levatio oneris fuit, repugnat.

§. XXVI. Dicimus itaque, dona senioribus collata fuisse specie ea-

*sed eadem
specie,*

dem cum illis, quæ Moses possedit; & licet specie eadem, verè tamen dici posse & propriissime, quod fuerint de spiritu, qui super Mose fuit. Filius partes quasdam doctrinæ paternæ specie easdem possidens, vere aliquid, etsi ex patre non hauserit, de doctrina Patris possidere dicitur. Johannes iisdem specie, quibus Elias claruit, Spiritus sancti donis gavisus vere in spiritu Eliæ, licet eum ex Elia non habuerit, venisse scribitur. Nimirum res omnis sic concipi potest. Multa sunt individua donorum administrantium, quæ per Moysen, Eliam, Paulum & alios viros ac organa administrandæ sive ecclesiæ sive reipublicæ, ex inexhausto flumine suo Spiritus sanctus distribuit. Horum individuorum variae sunt species, ex effectibus specie diversis cognoscendæ: conf. 1. Cor. XII. omnes illæ species sub uno genere proximo donorum administrantium collocantur, genere, inquam, proximo; summum enim genus in Theologicis sunt dona gratiæ. Dona enim divina, quod ex superioribus constat, alia naturæ, alia gratiæ sunt. Naturæ dona, regno naturæ propria, tribus Deitatis Personis communia sunt, gratiæ dona appropriative sunt Spiritus sancti: suntque vel infinita, vel finita; finita vel sanctificantia vel administrantia, utraque competunt vel *Θεῷ* vel homini nudo, quæ tamen differentia a subiecto petita cum sit, tantum gradualis est: administrantia nudi hominis ceu genus proximum varias sub se habent species, species singulæ quam plurima individua: species donorum administrantium sunt prudentia politica legislatoria, senatoria, iudicatoria, donum facundiæ &c. de quibus omnibus prædicatur donum gratiæ administrans tanquam genus, e. g. prudentia legislatoria est donum administrans Spiritus sancti, facundia est donum administrans Spiritus sancti, et reliqua. Harum specierum individua sunt prudentia legislatoria Moysi, prudentia legislatoria Josuæ, facundia Moysi, facundia Josuæ, prudentia legislatoria & facundia senioris hujus, illius &c. Quam ob rem, cum Deus in textu nostro dicit: *accipiam de spiritu, qui super te est, & ponam in seniores*, sensus non est, accipiam de spiritu tuo, sive de spiritu qui super te individuifice est, h. e. de individuo spiritus tui, sed de specie illius spiritus, ad quam tuus spiritus tanquam individuum pertinet; vel de iisdem speciebus spiritus Prophetici, quibus te ornavi è thesauro meo locupletissimo accipiam nonnulla individua & senioribus impertiar, ita ut prudentiam politicam specie eandem cum tua prudentia, & quædam specie eandem cum tua, &c. gradu

du licet hanc & illam diversam, & sic porro, ipsis indam. Quam sententiam ut amplectamur, plurimæ rationes nobis svadent: *primo* quod, admissa hac, omnes salebræ ratione dissectionis & imminutionis spiritus Mosaici, transitionis ejus in aliud subjectum, in quibus altera, quæ aliquid de spiritu Mosis, individuifice fuinto, Senioribus collatum fuisse asserit, ineluctabilis hæret, evitantur: quia *secundo* particula ׀ & ejus æquipollens ׀ de toto etiam universali & specie adhibetur, Num. XI, 14. *ne ambulemus post Deos alienos* 'העמ' מאלהי e diis gentium, conf. c. XIII. 15. *tertio* quoque ׀ affixum in עליך qui super te est spiritus, non absolute individuum facit, quippe quod pro ratione materiæ substratæ æque genus ad speciem, quam speciem ad individuum restringit, e. g. 2. Reg. II. 9. sit quæso portio dupla ברוחך de spiritu tuo penes me; individuum accidentale fuit spiritus Eliæ, quod de subjecto in subjectum non transit, nisi cum multis pontificiis ἀφιλοσόφως & ἀθεολόγως accidens destructo suo subjecto superesse, vel etiam ex uno in aliud subjectum, puta hic in Elisam & Johannem, qui in spiritu Eliæ venit, migrare, & quod sequitur inde, unum idemque accidens individuificum in tribus subjectis esse potuisse, absurde admittere velimus. Itaque opus non est conjecturis istis levibus, ideo dici de spiritu, qui עליך super te est, ut significetur, Deum condescendere, & de spiritualibus indivisibilibus ita loqui, ac si divisibilia ac materialia forent, quod Clerico ad h. l. placet: cedere Mofi solatio, si audiret, laborem suum relevandum simili, imo eadem, quæ in se esset, virtute: cedere ei honori, ne quis Seniorum credat spiritum sibi datum à Deo, excellentiorem esse spiritu Mosis, quin potius animadvertat, Mosen superiorem esse, a cujus spiritu suus spiritus dependeat: Deum evidentiae gratia ita locutum, ut significaret, quem-admodum partem oneris, ab humeris Mosis ablatam, in alios transferre constituerit; ita fore, ut similiter quasdam partes ex spiritu Mosis, ad sustinendum illud onus comparato, in alios transferat, non quod revera transferat: nec opus est disputari, utrum donum gratiæ in Mose existens derivatum fuerit in Seniores a Mose effective, an meritorie? vid. Dionys. Carthus. ad h. l. Num, quemadmodum luna recipit lumen a Deo mediante sole, ita quoque Seniores effective lumen prophetiæ acceperint a Deo mediante Mose, cujus spiritus propheticus confortaverit Seniorum lumen naturale? ibid. Nec *quarto* verbum אצלת nobis adversatur, sive cum Luthero exponatur, ich will nehmen, sive cum Junio & Tremellio, seponam, sive cum Pagnino &

Vatablo *separabo*, five cum vulgata, *auferam*, & si quæ sunt aliæ significationes, omnes enim, æque commode cum donis Moſis ſpecie, quam numero iisdem conciliari poſſunt: Cur Clericus verterit, *partiar*, cum diſiſionem Spiritualium donorum fieri poſſe, neget, non video: *quinto* facit pro ſententia hac noſtra contextus, & finis ſpiritus in Seniores poſiti, adjuvare Moſen in ſuſtinendo regiminis onere debebat, ſpiritus ergo non dividendus, alias inadæquatus oneri ſuſtinendo manſiſſet, cum partes plus virium toto habere inepte aſſeratur, ſed aliis ejus ſpeciei donis augendus erat: *ſexto* favet potius Targum voce ארבי *augebo* de ſpiritu tuo, qui ſuper te eſt, quam contrariatur, nam qui auget, addit & amplificat, non dividit, aut demit.

nec temporaria
dona,

§. XXVII. Superest, ut ratione temporis diſquiramus, utrum donum prophetiæ ſenioribus collatum, temporarium fuerit, an vero per dies vitæ duraverit? Ante omnia vero vocis doni prophetiæ temporarii ambiguitatem nobis removendam eſſe intelligimus. Temporaria dici poſt eſt prophetia, quæ uno afflatu, uno actu nunquam repetito abſolvitur, qualis Saulis, 1. *Sam. X, 13.* vel quæ pluribus quidem actibus iteratur, intervalla tamen habet longa; quo ſenſu ſpiritus prophetiæ non ſemper, ſed occasionaliter aſſeſſe Prophetis, nec in iis per modum habitus manere dicitur, conf. *Toſtat. ad b. l. quæſt. 33.* vel quæ denique intervalla brevia habet, quo ſenſu fere ſemper, ſi non per modum habitus, ſaltem diſpoſitione & actu primo aſſeſſe ſpiritus dicitur, ut Maim. aliiſque obſervant. Quæſtio hic eſt, num donum prophetiæ ſenioribus collatum unico actu abſolutum fuerit? Affirmant plerique commentatores, innixi hiſ potiſſimum argumentis: *primo* ejusmodi temporarios Prophetas olim in populo Dei extitiſſe, exemplo Saulis 1. *Sam. X, 13.* *porro* ſeniores non alium in finem donum prophetiæ accepiſſe, quam ut divina ſua vocatio ad munus ſuum, præſente univerſo populo, ſigno aliquo obſignaretur: alii opinantur, ſatis fuiſſe, viros hoſce vaticinari, ut fremitus populi coercerent: denique expreſſis verbis dici לא יספּו non perrexerunt, quod exponunt, hac quidem vice eos prophetariſſe, ſed non amplius. Præſerverunt ſententiæ affirmatiæ patroniſ Rabbini, *Rabbi Salomo ad b. l. לא נתנבאו אלא אותו היום לבד non prophetarunt, niſi hoc ipſo die ſolum:* & idem in *Not. ad Tract. Sanhedr. c. i. p. IX.* כּלן אותו שבעים illi ſeptuaginta viri prophetarunt ea hora primo & unica vice circa caſtra,

stra, & defierunt. Conspirat amice cum eo *Aben Esra* ad loca biblica parallela *Deut. V. 19. & Gen. XXXIX, 26.* ubi יספר לא eandem significationem habere credit, provocans, negatque insuper ex accuratione linguae esse, vocem יספר e radice ספר, quae *Num. XVI, 26.* habetur, velle deducere. Hauserunt hæc sua e Talmude, ubi *Tr. Sanhedr. c. 1. p. 17.* Rabbi Simeon Talmudista duobus senioribus in castris relictis id in humilitatis præmium præ reliquis 70. datum fuisse ait, ut perpetui Prophetæ essent, cum reliqui semel pro semper, ut loqui amamus, prophetarint. שמעון אומר במחנה נשתיירו בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אכפה לי שבעים אדם אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה אמר הקדוש ברוך הוא ומיעטתם עמיכם הרינו מוסיף גדולה על גדולתכם ומה גדולה מוסיף לה' שהנביאים כוון: Conveniunt cum Rabbinis versiones multæ Græca, Syriaca, Arabica: conveniunt Commentatores Clericus & plerique alii &c. Quod ad *primum* argumentum attinet, probat id quidem in genere, Prophetas extitisse aliquando temporarios & extraordinarios, non vero tales etiam Seniores fuisse *Num. XI.* a singulari uno ad aliud, a Saulo ad Seniores, in contingentibus N. V. C. Addo disparem esse rationem, Senioribus collatus fuit spiritus propheticus ad officium publicum per dies vitæ obeundum, Saulo non item. Nec magis stringat argumentum *secundum* Piscatoris, Junii aliorumque: nam insolens quid est in sacris pandectis, officium a miraculorum dono alienum, miraculo obsignare; officium, inquam, quod ipse Deus in splendore & gloria Maje statis suæ apparens, in solennissima panegyri, toto populo præse, eumque in finem coacto, prævia legitima vocatione, obtulit & contulit. Legimus Mosen, remotis, ut loquimur, arbitris, Ducem populi, Legislatorem & Prophetam electum, ut populo rei fidem faceret, miraculis opus habuisse; Josuam vero, Mosi successorem, divina autoritate in conspectu totius ecclesiæ constitutum, opus habuisse miraculis, ut fidem rei faceret, non legimus. conf. *Maim. Fundam. Leg. c. X. S. I.* Præterea ipsa officii perpetui ratio reclamant, si propheticum fuit & in prophetando positum, absolum est dicere, prophetiam eam, in qua natura totius officii constitit, fuisse temporariam; si vero non fuit propheticum, inconveniens rursus est, officium, a prophetia alienum, specimine prophético probare & obsignare velle. Ut taceam, hunc prophetandi actum non post vocationem, sed confirmationem sequutum fuisse. *Tertium* argumentum id quod Clerici vel ex hoc capite approbationem non meretur, quod

Seniores non præsens tantum motibus coercendis, sed etiam quibuscunque futuris, ex intentione Dei, in solatium Mosis, præsenti fuerint; quod & ipse totidem verbis adstruit Clericus. Quod *quarto loco* adfertur argumentum a verbo יספּוּ petitum, haud levis momenti esse fateor, quia יספּוּ pro יספּוּ prima & communi significatione idem est, quod perrexerunt: forma quoque regularis est, schua retracti accentus causa in (_), hoc vero ob sedem nativam accentus majoris distinctionis Anachum, ulteriore mutatione in (_) transfundi, apud Grammaticos in confesso est. Si hic punctorum vocalium inspirationem divinam in dubium vocare nobis liceret, ut multis, ex novitate & singularitate opinionis alicujus, captandæ gloriolæ causa, hoc & alia, a communi Ecclesiæ nostræ sententia aliena, licere sibi, facile creditur, res omnis facili negotio expediri posset, neque obstitet quidquam, quo minus יספּוּ æque יספּוּ a radice סוף *finiri, deficere*, vel יספּוּ contracte pro יספּוּ a radice נספּוּ *recepit*, vel יספּוּ pro יספּוּ a radice ספּוּ *defecit*, quam יספּוּ a radice יספּוּ *pergere*, legeretur. Enimvero nobis, qui divinam inspirationem vocalium sanctam tectamque ecclesiæ nostræ manere volumus, alia via res aggredienda est. Nimirum adhuc est, cur יספּוּ non a radice יספּוּ *perrexit*, sed a סוף *deficere*, flecti posse dicamus. Nam ex anomalia mediæ Vav resultat forma יספּוּ vel יספּוּ vel יספּוּ, pro quibus vocalibus, Schurec, Cholem & Kübbutz in neutris alternative (_) est, pro (_) vero ob Accentum (_) ut fiat יספּוּ. Vel si hic resolvendi modus displiceat, dicimus formam יספּוּ esse ex anomalia verborum confundentium formas, ut (_) sub litera Jodh sit e radice סוף, (_) vero sub litera Samech e radice יספּוּ, qua de formarum confusione, & ex utraque forma petita significatione, peculiaris regula Wasmuthi p. 199. extat, multis exemplis, ut Hebræorum Magistrorum linguæ callentissimorum auctoritatem taceam, inunita: hac anomalia admissa, sensus ex utraque radice resultans esset: & non defecerunt pergere. Sed admittamus, formam יספּוּ esse unice a radice יספּוּ, cum, ut Aben Esra loquitur, non sit מרקרוּק הלשון ex accuratatione grammatica linguæ, illam a radice ספּוּ, & quod addi potest, a radice סוף vel נספּוּ, vel סוף & יספּוּ conjunctim derivare, non tamen ea propter sequitur, quod hic necessario significationem pergendi habeat. Quid obstat, quo minus, quod in aliis etiam verbis fieri solet, ex alia radice cognata vel סוף *desinere*, vel ספּוּ *deficere, consumi*, significationem communem contrariam sumat. Præ-

ferim in fine absolute positum, quod nostro & alio exemplo *Deut. V, 19.* confirmat *Forsterus in Diction. & Pol. Synops. ad b. l.* Ut enim **דָּעַס** *desiit* a radice **דָּסַ** *perrexit*, nonnunquam significationem contrariam pergendi sumit, e. g. *Num. XXXII, 14. Deut. XXIX, 18. Es. XXXI.* & reliqua; sic etiam vice versa **דָּסַ** *perrexit*, mutuari potest a radice **דָּעַס** vel **דָּסַ** significationem *desinendi, deficiendi*. Neque enim alienum est a genio linguæ sanctæ hebrææ unum idemque verbum in una eademque, vel & diversa conjugatione, contrarias significationes induere, quod verbo **בָּרַךְ** *benedixit* & **דָּעַס** modo memorato, *desiit*, quorum illud etiam *maledixit*, hoc etiam *perrexit* significat, confirmari potest. Demus vero & hoc, quod **דָּסַ** hic omnino significet *perrexerunt*, quid obesse poterit, quo minus de continuatione in præsentī tantum accipiatur, non vero de iteratione in futuro, ita quidem, ut adverbium negandi **לֹא** non neget prophetiam alio tempore continuatam fuisse, quæ significatio alibi quoq; in usu est; e. g. *Deut. X, 24. 25. coll. Exod. XX, 19.* referuntur Israelitæ & speciatim Principes eorum dixisse: Si pergamus videre Deum, & audire vocem Domini, moriemur. Atqui septuaginta illi seniores, qui viderant & audiverant Jehovam in solennitate promulgatæ legis *Exod. XX.* iterato viderunt Jehovam *Exod. XXIV, 9.* Mirjam iterato audivit Jehovam *Num. XII, 4. 5. 6.* neque tamen mortui esse leguntur. Ergo **דָּסַ** non de iterata, sed continuata visione & auditione ibi capiendum est. Porro N. V. C. non perrexerunt actu secundo esse prophetæ, ergo non fuerunt Prophetæ in actu primo. Aliis placet rem conficere distinctione inter prophetiam ordinariam & extraordinariam, quam responsionem suis autoribus relinquimus. Quo respexit procul dubio Targum, sensum potius, nisi forte aliam punctationem in mente habuit, attendens, quam vocem, vertens, **לֹא פִסְקִין** *non cessarunt*, h. e. alio etiam tempore, prout, & quotiescunque opus fuit, prophetarunt: imitatus est Chaldæum *Emmanuel Sa in Notat. in SS. ad b. l.* Megalander noster: *und hören nicht auf*, cujus versioni merito insistimus adhuc contendentes, donum prophetiæ seniorum non temporarium, sed perpetuum fuisse, per dies vitæ in iisdem vicens. Confirmamur in nostra sententia phraleologia contextus in subsidium vocata: quotiescunque enim Spiritus sanctus positus in aliquem, & datus alicui dicitur, toties dona Spiritus sancti non ad unum actum, sed ad habitum, vel dispositionem data intelliguntur, conf. *2 Reg. XIX, 6.* & infra §. 38. quod idem nonnulli e phrasi: *quievit super eos spiritus*,

concludunt; contra quando irruisse, invasisse, insiliisse perhibetur, ad certum actum etiam data fuisse ea constat. Accedit denique ipsam rationem donorum Spiritus sancti, prophetiæ nomine venientium, quæ ad religionem tuendam & defendendam, ad decidendas causas & reliqua collata fuerunt, eorum perpetuitati favere, quia non semel, sed per omnem vitam horum beneficio ad quæstiones dubias iis respondendum fuit, &c. Quod excipitur, gratis requiri spiritum propheticum in decidendis causis forensibus & ecclesiasticis, hoc eatenus, si per spiritum propheticum occultorum cognitio & futurorum contingentium prænotio indigitatur, verum esse admittimus; alia res est cum spiritu prophetico pro zelo, eloquentia, prudentia &c. supposito, quam suppositionem hic locum habere supra probavimus. Quando porro excipitur, non nisi unius actus prophetandi, qui Prophetam non faciat, scriptorem sacrum meminisse, dicimus a silentio scripturæ ad negationem rei N. V. C. imo Moses in voto suo: utinam omnis populus Dei essent prophetæ, actu illo ad habitum, vel dispositionem, vel statum respici, nos certiores facit. Tandem ut falso, neq; enim vestigium ejus in textu habetur, Cornelius a Lapide asserit, Deum, quoties respondendum a Senioribus fuit, inspirasse iis, quid dicendum fuerit, ita ἀτυλλογίως colligit primo quidem a dono prophetiæ ad eorum infallibilitatem, deinde vero ab infallibilitate eorum ad infallibilitatem Conciliorum, nec non a politica & ecclesiastica prudentia ad facultatem decidendi in controversiis fidei. vid. *Calov. in Bibl. illustr.*

(3) *Objectum personale, in quod spiritus sancti dona posita fuerunt, sunt ratione ætatis seniores,*

§. XXVIII. Hactenus positionis donorum spiritus sancti in seniores causam efficientem, sive ponentem Deum §. 9. & objectum reale ponendum in Seniores, spiritus sancti dona, §. 10. seqq. perlustravimus. Progrediendum nunc est ad *objectum personale*, in quod Dominus dona posuit, seniores septuaginta, qui ab ætate, numero & qualitate delineantur. Ratione ætatis objectum personale sunt זקנים seniores, scilicet ætate, hoc est, senes (non decrepiti licet) & vocabulo, & contextu, & requisitis iudicis ita volentibus; fuerunt enim septuaginta viri זקנים e senibus eligendi. זקן in singulari extra regimen significat senem in positivo, & eum quidem, qui partim puero & juveni, *Gen. XXIV, 2.* partim cano & decrepito 2. *Chron. XXXVI, 17. coll. Job. XV, 10.* opponitur, nisi dicere malis, vocem זקן decrepito 2. *Chron. XXXVI,* voci זקן non tam opponi, quam ut speciem suo generi adjici, hoc sensu, abduxit senes, etiam senes decrepitos, quod admodum probabile est, quia זקן etiam de Hiobo, quam

quum esset decrepitus, centum & quadraginta annos natus, & satur dierum *c. XLII. 17.* usurpatur. In regimine e. g. cum voce domus, familiae &c. ut senex domus. *Gen. XXIV. 2.* vertitur latinis in comparativo senior, Germanis vero in superlativo, *der elteste*, his & illis recte. Quam propriam primamque significationem in singulari ubique servat, nisi quod *Esr. III. 2.* possit de sena sive judicio, sive dignitate accipi. Paulo aliter se habet res cum **זקני** in plurali, qui extra regimen non minus senes ætate *Prov. XX. 29. Decus senum canities*, conf. *Pf. CXLVIII. 12.* quam senes officio publico & dignitate significat, *Esr. X. 8. juxta consilium principum & seniorum.* conf. *Ezech. VII. 26.* quamvis vox ne sic quidem accepta senium excludat; tum vero vertitur non senex, sed Senior. Addunt nonnulli, in statu regiminis & affixo semper notare seniores, h. e. præeuntes alios dignitate & magistratu, aliove officio publico, vel judicio & probitate morum. Quod ut confirmet, inter alia etiam ad nostrum locum provocant, quam vero bene, e dicendis patebit. Nos ut admittimus tres significationes pluralis **זקני**, senes ætate, officio s. dignitate, judicio & probitate morum; ita nostro loco primam obtinere asseveramus. Senes ætate intelligendos esse, vocabulum **זקני** monet, quod proprie & ex origine sua nomen ætatis est, usu vero ab hac sua nativa significatione ad quoscunque juvenes etiam significandos transferatur, qui gaudent qualitatibus senio e conditione ætatis propriis, prudentia, probitate & reverentia, quarum istam ordinarie ex usu rerum longo, illam e passionum temperamento, hanc ex usu & probitate, addo & ipso senio, habemus. A nativa vero significatione citra necessitatem recedendum non est. Quis vero defuisse senes ætate prudentes, probos, graves in tanto populo dixerit? Eandem significationem amplectendam esse, contextus & phraseologia v. 16. volunt: *collige 70. viros e senioribus*, vel potius *senibus Israelis*, quorum senum numerus pro numero tribuum, gentium & familiarum, (in quas dispescebatur Israel) quarum unaquæque suum Seniorem agnoscebat, ingens fuit, alii in officio publico constituti, alii extra id degebant, omnes enim fuisse officio publico præfectos dicere, est nihil dicere: de senioribus ætate loquitur etiam phrasidis: *quos scis esse seniores populi & moderatores ejus*, ut sensus sit, collige 70. viros, ut constituentur magistratus, & collige eos e senibus (Senioribus ætate) cura vero, ut eligantur non solum senes, sed qui etiam in officio publico jam constituti atque moderatores populi sunt.

Nam ut interpretum illi, qui verba: *de quibus scis, quod sint Seniores populi*, exponunt, de quibus scis, quod sint Seniores, quatenus tales, id est, quod re & opera i. e. prudentia & pietate tales sint, quales nomine & vocatione, stylum lingvæ sacræ cum Aristotelico commiscunt. Spiritus sancti stylus V. T. nescit expositionem unius enunciationis per aliam in sensu reduplicativo, hoc sensu: collige Seniores, non qui Seniores sunt in sensu specificativo, sed quatenus Seniores in sensu reduplicativo, & formaliter tales, i. e. quatenus probi &c. ut taceam, ne quidem esse illum sensum proprie reduplicativum; cum proprie dictus sensus reduplicativus vocis Senioris sit Senior, quatenus Senior, i. e. quatenus senex, quæ prima & formalis ejus significatio est; quin potius scriptura per circumstantias alias determinat priorem propositionem, ut hoc loco, elige 70. viros e Senibus Israelis, & eis quidem Senibus, qui simul moderatores sunt. Nec enim si de Senioribus dignitate publica & officio, & moribus accipias, verba cohærent; vel enim sensus foret: elige 70. viros ex iis, qui in officio publico sunt, quos scis esse in officio publico; si enim electi fuerint ex iis, qui in officio publico sunt, cui bono fuit dispiciendum, num sint in officio publico? vel etiam hic: elige 70. viros ex iis, qui sunt in officio publico, quos scis esse re & opere in officio publico, adeoque in sensu reduplicativo & quatenus tales; vel quos scis iudicio pollere & pios esse, i. e. Seniores quatenus Seniores, quo pacto rursus sensus reduplicativus resultat, quem ignorari a Scriptoribus sacris V. T. diximus. Accedit & hoc, quod quia moderatores eligendi erant, eo ipso homines probi & prudentes eligendi fuerunt, quales moderatores esse debebant. Quid si etiam dicatur ad humanam prudentiam ut respiceret Moses, non fuisse opus, quia Spiritu Sapientiæ cœlitus instruendi erant: nam & huc forte applicari poterit illud: *Deus non elegit Sapientes mundi &c.* Quid si dicatur porro, non potuisse sciri, qui sint revera pii & boni? quia nemo novit, quid in homine sit, nisi Spiritus ejus. *1. Cor. II. 1. conf. 1. Reg. X.* Elumbis est ratio pro Senioribus officio & pietate Cornelii a Lapide aliorumque Gregorium Magnum *Moral. Lib. XIX.* sequutorum, senes ætate ipsa ætate, nec Moses iudicio opus fuisse, secerni potuisse, quorum canities omnibus perspecta fuerit. Nam duo requirit Deus in eligendis senium & magistratum, habebat itaque Moses, adhuc quod eligeret, ne vel Seniores absque magistratu, vel magistratum absque senio eligeret, sed utrumque conjungeret: accedit & hoc, quod Deus non tam eligere, quam colligere &

con-

congregare, quæ potior vocis **הָדָן** significatio est, Mosen jusserit. Quæ cum ita sint, concludimus, Seniores Iraëlis ætate, & ex his 70 viros electos fuisse. Ex his enim magistratus atque Seniores officio eligi ordinarie, Deus voluit; hinc est, quod exprobretur Rehabeamo *1. Reg. XII, 8.* è pueris electos ab eo, qui a consiliis sibi essent, cum in senibus & decrepitis sit Sapientia, *Job. XII, 12.* nec *ῥεονομασίας* ratio *σιδηρόζυλον* illud pueros Seniores & Seniores ferebat. Tandem requisita judicis prudentia, honestas & gravitas, ut nostræ expositioni inhæreamus svadent; quævis enim & in juvenes cadat aliqualis prudentia e libris & ore doctorum hausta; quia tamen usus rerum potissimum prudentiæ acquirendæ medium ipsis deficit, imperfectam mancamque hanc esse, nemo non videt: quævis etiam inter juvenes non desint, qui affectibus sibi temperare contendunt, cum hoste tamen, quem in sinu foveant, motu fervoreque sanguinis continuo adhuc luctandum ipsis est, ut de gravitate nihil dicam. Conferatur imprimis Tostatus *ad b. l. quest. 39.*

§. XXIX. Describitur porro Objectum personale a numero, fuisse ^{ratione numeri} Seniores septuaginta; ubi quatuor potissimum in quæstionem veniunt, ^{septuaginta} ~~nec plures,~~ num eorum tantum septuaginta, an 72. in descriptis fuerint? cur septuaginta electi? num ex mente divina constituere debuerint synedrium magnum? & denique quinam illi? Primo quæritur, num eorum non nisi septuaginta fuerint? Conjectura certe non levis est Brentii aliorumque, eorum septuaginta duos fuisse, inclusis Eldado & Medado, qui & ipsi in numero descriptorum fuisse videntur, ipsi etiam spiritu repleti, ipsi prophetasse dicuntur, nisi quod una cum reliquis castris tentorium versus non prodierint? Jam olim momenta hæc Gemaristis crucem fixerunt; ita tamen rem componi posse persuasis, si dicatur, Mosen, cujus curæ collectio a Deo commissa fuerat, ex una tribu æque ac ex altera, ut invidiam a se & æmulationem inter tribus averteret, sex, atque hoc pacto 72. Seniores primo quidem descripsisse & denominasse, ex his denominatis autem postea nonnisi 70. sorte electos confirmandos Domino stitisse. **תמו דבן וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתארו שבעה** **שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מוקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור** **ששה מכל שפט ושפט במלאו שנים יתירים אברור חמשה חמשה מכל שפט במלאו עשרה** **חסירים אברור ששה משפט זה וחמשה משפט זה הריני מטיל קנאה בין השפטים מה עשה** **בירר ששה וששה והביא שבעים ושנים כיתקין על שבעים כתב זקן ושנים הכיח חלק בללן** **ונתן בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקיכי כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קידשך שנים** **מי שעלה בידו חלק אמר במקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך כיוצא בדבר אתה;** *Tra-*
dunt

dunt Doctores nostri (explicantes scripturæ locum Num. XI. 26.) & relictæ sunt duo viri in castris, esse qui statuant, relictos fuisse (duos) in schedis. Nimirum eo tempore, quo dixit Deus Mosi, collige mihi 70. viros e senioribus Israël, cogitasse Mosén, quid faciam? Si elegero e singulis quinque, decem defunt: Si elegero ex una sex, ex alia quinque, ecce æmulationem tribuum cieo. Quid ergo fecit? elegit senos; produxit porro 72. schedas, septuaginta earum signans voce senex, duas vero partes reliquit (ut Raschi habet ad Gemaram, non signavit nomine senex, vel ut ad Num. XI. 26. commentatur, signavit voce pars) commisit iis atque in arcula positis perrexerit: accedite & depromite schedas vestras, cujus manui obtigerit scheda signata voce senex, ei dixit, jam consecravit te huic officio Deus; cujus manui obtigerit scheda signata voce pars, ei dixit: Deo non beneplacitum fuit in te, quid ego facerem hac in re? Subjungit Talmud par exemplum e Num. III. ubi a Mose, ne locus æmulationi relinquatur, rem dubiam similiter forte decisam fuisse, Doctores tradiderunt: tandem Simeonis peculiarem opinionem, quam & Christianorum interpretum nonnulli ex parte sequuntur, addit, ideo duos seniorum designatorum in castris remansisse, quod se tam eminenti dignitatis gradu indignos habuerint, quibus propterea in præmium humilitatis hæc prærogativa cum munere oblato concessa fuerit, ut, cum reliqui omnes prophetarent & cessarent, ipsi prophetarent & non cessarent. Talmudicum textum supra dedimus. Dubio quoque, cur non etiam ex humilitate sese abstinuerint a prophetando? facile responderi potest, quod volentes tacere spiritu movente non potuerint. At enim vero hoc ipso scrupuli omnes lectori non eximuntur. Nam e communi illa Talmudistarum sententia hoc quidem sequitur, non nisi 70. electos fuisse, vellicat tamen adhuc scrupulus, qui factum, ut reliqui duo, si electi non fuerint, æque ac reliqui spiritu repleti prophetaverint? quo equidem Rabbi Simeonis conjectura nos liberat; ex altera vero parte inferitur hinc, non 70 sed 72. descriptos fuisse & electos, quod literæ adversum est. Quod cum e sequioris ævi Magistris Hebræis R. Salomon Jarchi perspiceret, mederique difficultati vellet, statuit, duos e numero 70. fortem expertos, forte exclusos; contra duos istos, qui in castris remanserunt, revera in descriptis non solum, sed & per fortem electis fuisse, veritos vero, ne forte excluderentur, egredi castris & forte rem experiri noluisse: quam conjecturam suam in commentario Talmudico ad textum

Talmudicum his verbis exponit: כִּי הָיוּ חֲלָקִים עֲלֵהּ בְּיָדוֹ חֶלֶק וְנִשְׁתַּיְרוּ שָׁמָּה כִּיחָקִין שֶׁהָיוּ כְּתוּבִין בְּקֶלְפֵי שֶׁהָיוּ שֶׁל אֶלְדָּד וּמִדָּד שֶׁלֹּא הִלְכוּ לִישׁוֹל מִכִּתְיֵיהֶם *manui duorum ex illis 70. qui sortitum iverunt, obtigit scheda signata voce pars; contra relictae fuerunt duae scheda signata (voce senior) in arcula, quae fuerunt Eldadi & Medadi, qui, ne manui suae forte obtingat scheda signata voce pars, sortitum non prodierunt.* Stante hac sententia, non nisi 70. & in his simul duo isti in castris relictī, e contrario aliis duobus, quibus fors ex voto non ceciderat, exclusis, Seniores fuerunt; dubium quoque de duobus in castris commoratis, cur nihilominus & descripti & electi, & Spiritu sancto repleti, & prophetiae dono ornati fuerint, simul expirat. Et sane omnia haec pulchre conspirarent, modo de electione, per sortem facta, res esset confecta, quam vero cum textus noster ignoret, electio quoque magistratus per sortem periculo non careat, *Philo de Creatione Principis p. 722.* ea via ingredienda est, quam nobis textus digito velut monstrat, septuaginta Seniores electos quidem fuisse, prodiisse vero tantum sexaginta octo ad tentorium, duos in castris restitisse, non humilitatis, non verecundiae, quod juvenes essent, licet nonnulli e vocabulo שִׁנִּי id inferre contendant; non deficientis vocationis causa, sed quod forte arcano Dei consilio, ut etiam apud promiscuum vulgus ejus innotesceret gratia, & novum singulare Spiritus sancti donum, fuerint retenti, vel serius vocati se expedire tam cito, & ad solennitatem parare non potuerint.

§. XXX. Si secundo quærat, cur septuaginta electi fuerint? variae *Cur septuaginta, nec plures?* variorum sunt conjecturae. Non displicebit Baal Hatturim, Hebræorum nomine, quorum sententias in compendio recenset, denuo audivisse. כִּנְגַד שְׁנַעִים נֶפֶשׁ שִׁירָדוֹ לַחֲזָרִים וְכִנְגַד ע' אֲחֻמוֹת וְכִנְגַד ע' שָׁמֹת שִׁשׁ לַקָּדָשׁ וְאֵלּוּ הֵן אֵל אֶלְדָּדִי Septuaginta Seniores electi sunt, *quia 70. animae descenderunt in Aegyptum, & quia 70. sunt gentes, & quia 70. nomina Dei benedicti, nempe Deus fortis, Deus &c. 70. nomina Israëlis, nempe uxor juventutis, quercus justitiae &c. & quia septuaginta nomina Hierosolymae,* quæ ut & nomina Dei atque Israëlis autor *ad b. l.* recenset omnia. *Borrhaus ad b. l.* alias rationes his addit, quia 70. Palmæ in deserto Helim, septuaginta anni exilii Babylonici, septuaginta hebdomades iniquitati finem suum afferentes: contra non dubitat 70. Seniores, qui Synedrium Judæorum constituebant, imo & 70 Christi discipulos e numero septuagenario Seniorum derivare. Quod ad Hebræorum rationes attinet, inverto argumentum, quia non tantum septuaginta gentes, sed plures; non tantum septuaginta nomina Dei sunt, Israe-

Israelis & Hierosolymæ, sed plura ; ideo nec ab iis septuagenarius numerus seniorum ortum habere potuit. Porro si Borrhai rationes spectemus, quæ consequentia, 70. palmæ in deserto Helim viguerunt, ergo Moses 70. seniores in magistratum elegit ? ut taceam posteriores Targumistas *Exod. XV, 27.* quos in glossa sua ibidem Jarchi secutus est, non ad 70. seniores *Num. XI.* sed ad eos, qui *Exod. XXIV.* memorantur, a palmis argumentari ; & ne hoc quidem, sed inverso ordine, a senioribus ad palmas : nec magis probabiliter a 70. annis exilii Babylonici, & 70. hebdomadibus, ad seniores 70, quam a baculo, in angulo stante, ad pluviam colligitur : sola conjectura a 70. animabus Ægyptum ingressis petita aliquam probabilitatem, maxime, quod jam apud exules Hebræos in Ægypto & alibi paris numeri collegium extiterit, habet ; in quam proinde sententiam viros doctissimos Grotium, Calvinum &c. ivisse legimus. De numero animarum Ægyptum ingressarum conf. *August. de Civit. Dei Lib. XVI. C. 45. p. 927.*

Utrum bis Synedrium magnum natales suos debeat ?

§. XXXI. Quod tertio in quæstionem venit, est utrum Senioribus illis synedrium magnum natales suos debeat ? *Marius in b. l.* in argumento hoc operosus est, collegio huic, synedrio dicto, huic parlamento, huic Arcopago, qui eodem fere tempore, quinto post egressum Israelis ex Ægypto anno, apud Græcos constitutus fuit, fundamentum jecisse numerum seniorum septuaginta aperte adstruens. Præeuntem habuit plures alios, inter Rabbinos R. Salomonem Jarchi, quando textum *במדרין שבהם*, illi duo seniores in descriptis erant, exponit *לסנהדרין* in electis, ut cum illis constituerent synedrium : favet sententiæ *Lightfoot in Harm. Chronica V. T. pag. 34. & T. 1. p. 608. Buxt. in Lex. Maj.* & unde petiit sua Buxtorffius, Maimonides prolixius in *Sanbedr. c. 1.* & ne numerus assessorum Synedrui magni virorum septuaginta unius obstaret, 70. senioribus *Num. XI.* memoratis, Mosén Præsidem Collegii præficiunt ; quod Buxt. in Abbreviaturis Hebraicis sub *אבר* pluribus deducit, addens & hoc, post Mosés obitum omnium sapientissimum electum, qui *ראש הישיבה* & *נשיא* Princeps dictus loco Mosés præfideret. conf. *Seldenus de Synedr. imprimis lib. III. c. 1.* Quibus omnibus haud parum roboris addit Mischnicorum doctorum testimonium, *Tract. Sanbedr. c. 1. n. 6.* *מן גדולה שהיה של שבעים ואחד שנאמר אספה* unde constat de synedrio magno, constituisse illud septuaginta uno iudicibus ? Quia scriptum est : collige mihi 70. viros e senioribus Israelis, quibus si Mosés addatur, emergunt 71. Allegatur etiam *Iosephus Antiquit. Judaic. lib. XIV. c. 17.* Verum enimvero synedrium sive consessum magnum

eo tempore, quo Deus 70. seniores eligere jussit, *Num. XI.* sua incunabula habuisse, non una de causa in dubium vocari potest, quod argumentum exinde petatum laboret consequentia, male infertur, Deus eligi jussit *Num. XI.* seniores 70. qui cum Mose onus ferrent, ergo jussit constitui collegium & dicasterium novum septuagintavirale, conjunctim præfide Mose, vel sine eo, causas judicans: quod si, quoties lex seniorum ineminit, qui sive populo, sive Mose a consiliis fuerunt, synedrium hoc floruisse eo tempore, necesse sit, sequatur, quod non hoc demum tempore, sed longe ante, *Exod. XXIV, 1. 9. 14.* dicasterium seniorum Israelis: imo jam in Ægypto apud Israelitas floruerit, *Exod. III, 16. coll. IV, 29. XII.* Si excipiat numerum 70. locis citatis non adjici, respondemus numerum septuagenarium omnino adjici *Exod. XXIV, 19.* itaque argumentamur exinde: aut numero septuagenario *Exod. XXIV, 19.* respicitur ad synedrium, aut non: si prius, non demum *Numer. XI.* subnatum fuit; si posterius, neque *Num. XI.* ex eo prima incunabula indubitato sequuntur; par enim ubique est ratio: quod collegium seniorum *Num. XI.* in solatium Mosis coactum fuerit, quo vita functo & statu rerum mutato, collegium quoque cessavit: Ut taceam collegium magnum illud præcise septuaginta viris & capite constans, ne quidem *Deut. XVII.* ubi judices recensentur, multo minus post ea tempora memorari amplius, quod argumentum *Clericum* fuse tractantem vide. Ad argumenta contrariæ sententiæ strictim regerimus, Marium asserere, synedrium loco nostro natales debere, non probare: fallere ratiocinationem, senioribus 70. causæ graviores & religionis demandatæ fuerunt, ergo synedrium, totidem nec pluribus personis constans, ac continua serie in Israele usque ad tempora Christi propagandum, fuit constitutum. Respondemus per instantiam, *Exod. III. XIX. XXIV.* collegium septuagintavirale constitutum fuit, ergo Deus synedrium ibi constituit duraturum ad tempora Christi: Rabbi Salomonem equidem loco citato dicere, duos seniores, in castris relictos, fuisse electos synedrii membra, sed ibi natales habuisse synedrium, non dicit: Buxtorfii & Mischnæ testimonia numerum probare membrorum, non natales. *Josephus* synedrii meminit, sed id 70. viris constituisse, etiam inde a Mose ortum habuisse, non dicit. conf. *Clericus Dissert. de LXXII. Virorum in republica populi Hebraei, synedrio*, quem idem vidisse juvat, qui etiam ait, Joh. Vorstio simile quidpiam in mentem venisse. Argumenta ejus hic non exscribimus. De cætero Judæos, ex exilio Babylonico reduces, cum Regem creandi libertas dempta esset, hoc exemplum 70. seniorum in constituendo synedrio ante oculos forte habuisse, non negamus.

quenam indi-
vidua fuerint?

§. XXXII. Superest ex parte numeri, ut, quinam illi 70. seniores ratione personæ fuerint, quæstio instituatur? num forte illi, qui in Ægypto a Pharaone populo jam præfecti perhibentur, *Exod. I, II, V, 6.* vel & seniores Israelis, cum quibus jam in Ægypto Moses consilia iniit, *Exod. III, 16.* vel quos Moses Jethronis foci suasu chiliarchas, centuriones &c. constituit, *Exod. XIX, 21. seqq.* vel etiam, qui cum Mose in montem Sinai ascenderunt, *Exod. XXIV, 19.* vel denique plane alii? Secundum R. Salomonem *ad h. l.* fuerunt moderatores, quos Pharaon populo præfecerat, *Exod. I, II, V, 6.* ratio ejus est, quod hos Deus in præmium lenitatis erga fratres suos ea dignitate ornaverit. Si Calovium audiamus, fuerunt illi, cum quibus jam in Ægypto Moses consilia iniit *Exod. III, 1. & IV.* nec non seniores, qui in montem Sinai conscenderunt, *Exod. XXIV.* sed cum alleget caput *Exod. XXIV, 1. 9.* collatis locis *Exod. I, II, V, 6.* permiscere moderatores cum senioribus *Exod. III.* atque pro iisdem habere videtur, quos vero paulo ante memoratus Salomo a se invicem distinguit. Cornelius a Lapide negat, *Exodi XXIV.* memoratos esse nostros seniores, ea de causa, quod 70. seniores, quorum mentio fit *Exod. XXIV.* fortuito quasi Mose, cum in montem ascenderet, occurrerint, nostri vero a Mose electi dicantur: negat præterea, fuisse eos, quos suasu Jethronis Moses chiliarchas, centuriones, &c. creaverat, quod e contrario *Lightf. l. c.* affirmat. Probabilis mihi hæc sententia videtur, e quibuslibet senioribus, quos inter quidam moderatores populo a Pharaone præfecti, *Exod. I, V.* quidam seniores, cum quibus consilia iniit Moses, *Exod. III.* quidam seniores, qui cum Mose montem conscenderunt, *Exod. XXIV.* quidam chiliarchæ, centurionesque suasu Jethronis a Mose creati, *Exod. XIX.* fuerunt, pro meritis suis, seniores nostros conquisitos atque electos fuisse, ita tamen, ut collegia illa chiliarcharum, centurionum &c non exspiraverint, sed in locum membrorum inde ascendentium aliis substitutis salva manserint.

ratione quali-
tatis cum poli-
tica, moderato-
res.

§. XXXIII. Superest ex parte objecti personalis, ut quo pacto seniores nostri a qualitate describantur, nunc videamus; nimirum debebant esse seniores populi & moderatores ejus. De senioribus dictum fuit §. 28. quales שוטרי moderatores, cum officii, tum aliorum requisitorum, animi imprimis ratione fuerint, dispiciendum est. Circa etymologiam variant philologi, vid. *Fullerus.* Sed cum parum soliditatis in his illorum meditationibus omnibus sit, ex usu biblico significatio tutius repetitur. Omnium primo vox hæc usurpata legitur *Exod. V, 10.* Porro *v. 14. 15. 19.* de moderatoribus Israelitis, quos eum in finem, ut demensum stato tempore absolveretur, exactores Pharaonis נאשני dicti, præfecerant operariis. Post egressum Israelitarum ex Ægypto præter locum *Num. XI.* le-
gitur

gitur *Deut. I, 15.* de moderatoribus, qui chiliarchis, centurionibus, pentecontarchis & decurionibus postponuntur in textu, conf. *Jos. XXXII, 2.* quos Raschi eos esse putat, qui vinciant & cædant loro ad mandatum judicum, tanquam ultimi gradu respectu 'זקנים שופטי'; item respectu (שרים) 'ראשי' & 'זקני' שופטי. Enimvero multos eorum fuisse, qui baculum etiam in signum potestatis commissæ habuerint, exinde patet, quod fuerint moderatores, qui judicarunt ipsi, *Deut. XVI. 18.* *Lutherus* vertit *Amte-Teute*, qui iudicibus etiam, quantum ad ordinem textus, præferbantur *i. Chron. XXIII, 4. XXVI, 29.* & in recensendis copiis scribæ Regis adjungebantur. Dicimus itaque שופטים designare potestatem alteri subordinatam quidem in quocunque foro, sed ita, cum gradus dentur, ut multi fuerint, qui & ipsi in excellentiore aliquo loco constituti *i. Chron. XXIII.* alios subordinatos habuerint: nec enim probabile est lictores meros in collegium seniorum recipi, a Deo Mosi in mandatis fuisse datum: facit & huc, quod *Talmud. Babyl. Tract. Sota f. 44. 2.* iudicem & moderatorem, (שופט) eundem agnoscat. De requisitis moderatorum, qui in collegium hoc seniorum, hoc est, juxta doctores Hebræos, in synedrium magnum coiverunt, videatur *Tract. Sanhedr. C. I fol. 17.* in quibus est præstigiæ notitia. Et cum *Misch. Tr. Sanhedr. c. VII, 4.* in catalogo lapidationis pœnæ reorum, magos referat, *Raschi in Comment. ad l. c. Sanhedr.* Gemaristarum assertum quodammodo leniturus, factum esse scribit, להמית חכמים הנטעים בכפשים להנצל *ut occidere possent præstigiatores, qui nixi præstigiis suis effugere judicii manus querunt, & ut detegere queant præstigiatores, pellicientes & concitantes præstigiis suis exemplo Ægyptiorum.* Quo ipso *Mischna* cum *Gemara* equidem aliquatenus conciliatur, quando illa de magis aliorum perniciem, hæc de magis justitiæ studium affectantibus loquitur; sed manet hoc placitum Judæorum cum illo axioma: non sunt facienda mala, ut eveniant bona, prorsus irreconciliabile. E contrario vero, cum perinde, ut in chiliarchis, centurionibus, pentecontarchis & decurionibus bonam famam e constitutione Mosaica *Deut. I, 12.* speciatim vero constantiam animi, timorem Dei, fidem, odiumque turpis lucri, *Exod. XVIII. 21.* ceu necessarias judicis partes, parem enim rationem hic levium & gravium causarum judicandarum esse existimamus, requirat scriptura, merito in his acquisimus. Quæ divinitus his accesserunt qualitates, ad dignitatem tantam vocatis atque Spiritus sancti donis impertitis, has superius explicatas dedimus. De pietate & honestate in Prophetis requisita, vid. *Maimon. Part. II. c. 32.* *More Nevochim.*

tum ethica,
constantes, ti-
mentes Dei,
sinceri, obores
turpis lucri.

Pontificii,
refutantur.

§. XXXIV. Priusquam objectum reale & personale missum faciamus, notandum adhuc esse duximus, fallere Bellarminum, qui inde Pontificem Romanum omnem jurisdictionem Ecclesiasticam, & quidem immediate a Christo habere contendit, eo, quod in Mose tota autoritas, totus spiritus propheticus resederit, Moses vero sit typus Christi, *lib. IV. de Romano Pontif. c. 24.* Præsupponit enim, quemadmodum Spiritus Dei, immediate a Deo in Mosen, ita a Mose in seniores derivatum fuisse, quod expresse literæ repugnat. Deus enim, posuit spiritum in Senioribus, æque immediate ac in Mosen, atque eos confirmavit, supra §. 9. ergo spiritus Senioribus collatus æque immediate a Deo dependit, ac spiritus Mosis. Ergo a Mose jurisdictionem, multo minus jurisdictionem in foro interiori conscientiæ, de qua ne vestigium in textu conspicitur, non acceperunt seniores; & quod sequitur, Moses non omnem jurisdictionem solus sed cum Senioribus possedit. — Aliorum argumenta contra Bellarminum vid. apud *Pruckn. in Vindic. ad h. l. & Scherzer. in Anti-Bellarmin.* Fallit præterea idem purpuratus *lib. IV. de Republ. c. 24.* cum *Lorino in comment. ad Act. Apost. c. IV. 5* & pontificiis commentatoribus fere omnibus, quibus, ut §. 13. monuimus, Hugo Rothomagensis prævit, quando inde Episcopos a Papa jurisdictionem accipere, Episcopos etiam a Presbyteris in eo differre, quod Spiritus sanctus a solis Episcopis, ut hic a Mose, non vero etiam a sacerdotibus conferatur, argumentum petunt. Fallunt & falluntur circa causam conferentem spiritus *χαρίσματος*, asserendo solum Mosen ea a Deo accepisse, cum & Seniores eadem immediate a Deo habuerint: asserentis solum Mosen dedisse spiritum Senioribus, cum nec solus dederit, nec omnino; spiritus enim Dei fuit, non Mosis, qui in seniores a Deo, præsentem Mose, ponebatur, *v. 29.* Josuæ dedit spiritum Moses, non tamen suum, sed Dei spiritum, *Deut. ult.* Falluntur circa objectum reale tripliciter, partim vocem spiritus de Spiritu sancti substantia accipientes, cum non nisi dona ejus intelligenda sint, quod superius probavimus: partim contendendo fuisse spiritum Mosis, cum Dei spiritus fuerit: partim etiam asserendo, pertinere spiritum illum ad cultum Dei internum, cum ad politicas actiones & causas, & si ad cultum divinum, saltem ad externam disciplinam, cura cultus interioris tribui Levi relicta, pertineret. Falluntur circa objectum personale, seniores, quos Episcopos & Presbyteros faciunt, qui judices politici erant.

(4) Forma interna, quam

§. XXXV. Hactenus de objecto personali, de Senioribus a Mose electis, a quo ad formam confirmationis Seniorum in collato ipsis officio

cio, ad acceptionem & positionem properamus, cui ceremonias ceu formam externam subicere, quantum fieri potest, brevissimis visum fuit. ^{constituunt} ^{duo actus, ac-} ^{ceptio,} Forma interna ratione *termini a quo*, sive ratione thesauri, e quo Spiritus sancti dona in Seniores dispensata fuerunt, in *actu acceptionis*; ratione *termini ad quem*, cui dispensata fuerunt, in *actu dationis & positionis* consistit. Rem explicatu difficilem aggredimur, si modum respiciamus, imo incomprehensibilem. Liceat interea balbutire & dicere, perinde ut Spiritus sanctus, in & per peculiarem intimioremque aliquam suæ cum substantia fidelium, unionem, a communi illa adessentia, qua omnibus creaturis præsens est, distinctam, dona sanctificantia confert; ita eum in & per peculiarem, sed nobis incomprehensibilem substantiæ suæ cum substantia Prophetæ unionem, quam phrasæ insilire in prophetam, invadere, incessere, induere Prophetam, esse super Prophetam, indicant, ea dona administrantia accepta ponere, dare, quæ, cum a Spiritu sancto, per gratiam præsentem, nunquam separentur, jam adfuere. Actus acceptionis exprimitur verbo *לָקַח* *removit, sēposuit*, quod adhibetur de re sensuali, *Eccles. II, 10.* ubi Salomo omnia voluptatum objecta ab oculis suis sēposuisse dicitur; conf. *Ezech. XLII, 6.* De re incorporali legitur præter nostrum locum semel adhuc *Gen. XXVII, 35.* de benedictione, de qua e Patre suo quærit Esavus *לָקַח לְךָ אֵלֶיךָ* *non servasti* mihi, vel pro me, benedictionem? Plerique vertunt, *nonne reliquisti?* Mihi omnium planissime verti posse videtur: *nonne accepisti*, vel *sumsisti*, scilicet a Deo pro me benedictionem? Quando enim omnis benedictio a Deo originaliter proficiscitur, non enim parentes, sed Deus ad preces & vota parentum per parentes, quorum verbis vim & efficaciam adspirat, benedictionem nobis largitur, quod vel e sola benedicendi formula, quam etiam Jacobus l. c. adhibet? *det tibi Deus*, constare potest: ideo a Patre suo quærit Esavus: num non pro me accepisti & sumsisti a Deo benedictionem aliquam? significationem hanc Lutherus nostro in loco attendit: *ich will meines Geistes nehmen.* Præeuntem habuit *Aben - Efram*, qui locum nostrum e loco *Gen. XIV. 23.* *אִם אֶקַּח* *si accepero* de ulla re, quæ tua est &c. exponit, quem & nos retinemus: sensus ergo est, e thesauro indeficibili bonorum donorum, dona Spiritus sancti eadem specie, gradu licet & numero diversa, cum donis Mosis, accipiam, & in Seniores ponam. Quibus segregandi potius, quam accipiendi significatio ex ea ratione placuit, quod segregare sit accipere id, quod eximium est, valde in hypothese & applicatione ad nostrum locum errant; quis enim dixerit, dona in seniores posita præ donis Mosis eximium quid fuisse?

❁ positio,

§. XXXVI. Alter actus, ad terminum ad quem relationem habens, est acceptorum a Deo donorum super seniores positio, sive donorum datio; exprimitur vero voce *נָתַן* *ponam* v. 17. & synonymo *נָתַן* *dabit* v. 25. 29. Utraque phrasis *ponere de spiritu*, & *dare spiritum super Seniores* eum actum, qui hominem in certo statu sive Magistratus sive Prophetæ &c. collocat, stylo scripturæ infert, quæ non confundendæ sunt cum phrasi v. 25. 26. *quievit spiritus super Senioribus*; hæc enim dona ipsa ceu operationis causam proximam, in actu constitutam, notat; sequitur enim proxime effectus, operandi actus: sensus est, simul ac dona Spiritus sancti super eis quieverunt, i. e. in actu operandi constituta fuerunt, prophetarunt. Conf. 2. Reg. II, 15. ad quam etiam referimus phrasen: *incidit super eum spiritus, incescit eum Spiritus Domini, fuit super ipsum, induit eum Spiritus Domini*: nec porro confundendæ sunt cum phrasi *plenum esse Spiritu sancto*, Jos. XXXIV, 9. Mich. III, 8. coll. Act. VII, 55. Luc. IV, 1. quæ effectum ipsum, ipsam actionem & operationem & terminum designat: nec cum phrasi *effundere Spiritum sanctum super aliquem*, Es. XLIV, 3. Ezech. XXXIX, 29. Joel. VI, 1. 2. quæ de donis administrantibus & sanctificantibus promiscue adhibetur, atque collationem donorum significat: nec cum phrasi *ponere spiritum in medio*, Es. LXIII, 11. quæ de sanctificantibus tantum adhibetur: phrasis, *implere aliquem spiritu sapientia, iudicii &c.* Exod. XXXI, 3. XXXV, 31. de administrantibus tantum adhibetur. Et ad hanc classem phrasium pertinent, *ponere spiritum super seniores, dare spiritum super seniores*, quæ posterior tantum semel adhuc legitur, Es. XLII, 1. prior vero alias nullibi. Utraque denotat collationem donorum administrantium, qui seniores in statu magistratus politici, cum insigni præ aliis magistratus personis, prærogativa, præsentem Mose, inaugurantur & obsignantur in conspectu totius Ecclesiæ; descendente Jehova ipso, & ea de re, audiente populo, cum Mose colloquente, exerente se omnium cum stupore spiritu ipsis dato.

realiter a se invicem non distincti.

§. XXXVII. Geminum actum formalem constituentes, acceptionem & positionem, absit a nobis etiam dici, utrumque realiter a se invicem in Deo distingvi. *Αὐτῷ πνεύματι* & hic loquitur scriptura, *θεοῦ πνεύματι* intelligenda conf. Deut. I. Quod si etiam in hoc loco forte actus accipiendi & dandi a se invicem distingvendi fundamentum reale invenias, in nostro certe loco frustra quæsiveris. Quid enim sunt illa dona, quæ Spiritus sanctus aufert? spirituale quid, quod aliunde accipi & aliquo transferri nequit. Et quò in loco reconditur thesaurus eorum in exhaustus? Non certe extra Deum, ut inde partem sumere, & alio ponere queas; sed in Deo, fon-

fonte & scaturigine omnis doni boni spiritualis ? Et in qua re consistit sumptio & positio donorum illorum ? non sane in physica apprehensione, sed in actu liberrimæ voluntatis divinæ ; sumsit & posuit, i. e. voluit & extiterunt, modo prorsus inexplicabili, dona Spiritus sancti in Senioribus.

§. XXXIIX. Cæterum, quis dubitet, quin phrasæ illæ, ponere Spiritum sanctum, & dare Spiritum sanctum ejusve dona *super* aliquem, originem debeant ceremoniæ, qua manus capiti initiandi imponebatur, eaque, impositione mediante, dona gratiæ impertiebantur. Ut enim impositione manus super caput hostiæ, quæ pro peccato offerebatur, significabatur, transferri in animal, & poni super illud peccata *Levit. I. 4. c. XVI. 21.* similiter impositio manus in caput initiandi, ceu symbolum, significat transferri in eum dona gratiæ, & simul onus quoddam. Exemplo est inauguratio Josuæ, *Deut. XXXIX, 9* Quod Deus a primordiis Ecclesiæ Judaicæ, idem a primordiis Ecclesiæ Christianæ fecit, peculiarem ordinem, et quidem Apostolorum, Evangelistarum, Seniorum, ad negotium Evangelii curandum, *Χειροθεσία* separans : idem fecit Christus ipse *Luc. XXIV, 50.* & Apostoli, ut Paulus *Act. XIX, 6, conf. Act. XIII, 14.* idem, exemplo Christi & Apostolorum, in hunc usque diem facit ecclesia : cui per *Χειροθεσίαν* peractæ donationi Spiritus sancti, tanquam mediatae, immediata, infusio Spiritus sancti, opponitur, *Act. II.*

premissa explanatione particula

§. XXXIX. Occasione hujus adumbratæ ceremoniæ impositionis manuum, ad eas ceremonias & solennia ea, quæ formam externam positionis donorum in seniores, i. e. inaugurationis ad publicum eorum officium, ex parte etiam antecedentem actum, constituere supra diximus, commodè accedimus. Pertinet ad ea, ex parte Mosis, congregatio seniorum a Deo imperata, electio, conscriptio, i. e. vocatio ; ut sciatur, eos solum, quos ad publica officia rite vocat, donis ad ea necessariis Deum instruere, nec temere in publicas functiones irruendum esse. Vocationem excipit eorundem ad tentorium receptio, eum in finem, ut cum Rabbi Salomone loquamur, *כְּשֵׁי יִשְׂרָאֵל וַיִּכְתּוּ כֹהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן* *quo viderent Israelitæ, & agnoscerent in iis dignitatem & honorem ;* & ut moneamur hoc exemplo, non aliter recte ordinari Magistratus & Pastores, nisi in Dei conspectum fistantur, nisi quum se Deo ipsi consecrant, & reverentiam illis vicissim conciliet ejus Majestas. Receptionem excipit justo ordine locatio : Deus enim ordinis Deus est, & ut omnia decenter & ordine in republica & ecclesia fiant, jubet. Quibus a Mose ad imperium Dei constitutis, ex parte Dei ad ceremonias pertinet primo descensus ; Dominus enim velut ipse consecraturus eos, velut ipse politiam suam rite instituturus, & manum capiti eorum impositurus, descendit, ut vel e solo descensu ejus, toties iterato, quam curæ cordique fue-

exponitur forma externa, ceremoniæ & solennia actus positionis.

fuerit Deo gentem Judæam, ac in ea *Σεοργατῖαν* ecclesiamq; condere, conditamq; fervare, satis intelligi queat; conf. *Exod. III, 8. XIX, 20. XXXIV, 28. Num. XI. Num. XII, 5.* Non est hic disquirendi locus, quo sensu, stylo scripturæ, Deus e cœlo in nube descendere dicatur. Subtilis nimis est Isidorus Hispalensis ad *b. l.* descensum Dei de descensu Christi in nube carnis exponens: Aben Esra propius ad verum modum accedit, qui vid. Descensum sequitur colloquium cum Mose solo quidem, eo tamen modo, institutum, ut seniores simul populusque omnis Dei vocem audirent. Disparitatem colloquii, cum Mose & aliis instituti, ipse Deus exponit *Num. XII, 6. 7. 8.* confer. *Abarbenel in Prasat. in Prophetas priores.*

(5) effectus positionis.

§. XL. Tandem ut de effectu positionis Spiritus sancti in seniores disseramus, superest. Effectum illius dicimus fuisse statum propheticum, in quo posito in ipsis Spiritu, collocari fuerunt, quia non solum prophetasse re ipsa, sed etiam Prophetæ facti esse dicuntur, v. 25. 26. 29. Etiam si vero ex iis, quæ superius in nonnullis paragraphis de objecto reali disseruimus, satis constare existimemus, qualis prophetia hic designetur, nihilominus, ut dictis adhuc lumen affundatur, & ex ipsis etiam vocis incunabulis mens nostra aperiatur, non superfluum fore, quod dicturi sumus, putamus. *נבא* a radice *נבא* esse constat, radix in prima conjugatione excidit, superstita tamen ex ea adhuc nomine gemino *נבא* & *נבוא*, quorum hoc formæ *מלכא*, illud formæ *קציר* esse similiter constat; imo superstita adhuc ipsa radice, sed in filia, lingua Arabica, ubi *نَبَا* significat enunciare, quod ante latebat, sive præteritum quid, sive præsens, sive futurum fuerit: passiva ergo Niphal, quæ Hebræis cum quarta Hithpaël reliqua mansit, significabit occulta recepit, occultorum & ignotorum, quæ aliis indicaret, notitia impertitus fuit. Quæ acceptio generalissima, in omnibus speciebus prophetiæ locum habet, etiam in ea, quæ hymnos & laudes Dei canit, 1. *Sam. X. 5. XIX. 24. 1. Cor. XI, 5.* quæ saltem ratione formæ vel melodiæ recens excogitatæ, novum quid sunt atque ignotum aliis: quod enim etiam prophetare dicantur, qui hymnos in Ecclesia receptos cantant, id eadem facilitate destruitur, quam adstruitur: porro in ea prophetia, quæ in interpretatione scripturæ posita a scriba vel doctore peragitur, quo respicit Targum, quoties *נבא* vertit *ספרא*. conf. *Libr. Cosri. p. 5.* Bene Gregorius Magnus in *Ezech. T. I. homil. I. lib. II. p. 1137.* *propheta* (generaliter & vi vocis) dicitur, non quia prædicat futura, sed quia tradit occulta: Generalissima acceptio descendit ad varias species, alius Prophetæ, (i. e. occulta vel ignota enuncians) falsus, alius verus est: alius hominis interpret & orator, ut Aaron, *Exod. VII, 1.* alius Dei &c. Jam si quærat, quales seniores septuaginta facti fuerint Prophetæ? si contextum & scopum spectemus, dicendum fuerit, tales, qui voluntatem Dei a Mose revelatam, i. e. legem interpretarentur, causas & causas forenses politicas & ecclesiasticas ad eam dirimerent, Dei opera explicarent, &c. conf. *Brentius ad b. l.*

ERRATA. lege p. 3. l. 20. *quam*. p. 6. in margine, *prementis*. p. 7. l. 7. *desertationi*. p. 8. l. 8. *vapulo*. p. 14. l. penult. conf. p. 24. l. 28. *פ*. p. 25. l. 10. *ipfi*. p. 31. l. 25. *Racovia*. p. 35. in marg. *sed*. p. 40. l. 16. *veræ*. & l. 26. post gnant *suppl* notat. p. 51. l. ultima, 36. p. 60. l. 11. dele l. & IV. p. 62. l. 24. lege *affrentes*.

Ludovici, Christian

Exercitatio theol. de spiritu Mosis in septuaginta Seniores posito, ad Num.
11, 16. 25

Lipsia 1724

4 Diss. 2484#Beibd.35

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10838139-6

VD18 15014789-001